

polska pomoc

Bełżec - Bełz

Turystyczny szlak transgraniczny

Projekt współfinansowany w ramach Programu polskiej pomocy zagranicznej
Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP w 2008 roku
Dotyczy Umowy Dotacji Nr 1401/2008/SAM/11

LEGENDA

- Trasa planowanego szlaku turystycznego
- 1 Miejsowości na szlaku
- A1 Dodatkowe atrakcje turystyczne
- Granica państwa
- Przejście graniczne
- Drogi
- Rzeka Bug
- Granica województwa

Prezentowany folder „Bełżec – Bełż. Turystyczny szlak transgraniczny” jest elementem realizacji projektu „Strategia współpracy Gminy Bełżec z Miastem Bełż - pierwszy krok do utworzenia turystycznego szlaku transgranicznego” finansowanego przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej w ramach Programu polskiej pomocy zagranicznej udzielanej za pośrednictwem MSZ RP w roku 2008. Głównym priorytetem przedsięwzięcia jest utworzenie trwałych struktur i określenie zasad międzynarodowej współpracy między jednostką samorządu terytorialnego położoną w południowo - wschodniej części Polski (Gmina Bełżec) i Miastem Bełż, leżącym w północno - zachodniej Ukrainie, w następujących obszarach:

- współpraca gospodarcza
- wymiana handlowa
- podejmowanie wspólnych działań w zakresie upowszechniania dziedzictwa kulturowego
- rozwój i promocja przygranicznego ruchu turystycznego

Przewiduje się, że zaprezentowane priorytety rozwojowe będą możliwymi do osiągnięcia pod warunkiem podjęcia konkretnych działań na poziomie lokalnym i regionalnym, które jak wiadomo niejednokrotnie cechują się wyższą efektywnością i skutecznością oddziaływania w porównaniu z inicjatywami uruchamianymi na poziomie centralnym. Oznacza to jednocześnie, że bezpośrednią odpowiedzialność za aktywność w tym obszarze ponoszą podmioty i struktury samorządowe.

W przypadku inicjatorów prezentowanego projektu stwierdza się również, że dotychczasowy zakres współdziałania ze strukturami samorządowymi i podmiotami funkcjonującymi po stronie ukraińskiej jest co najmniej niewystarczający i cechuje się brakiem systemowego podejścia. Notowana obecnie współpraca ma charakter incydentalny i krótkookresowy, bez jasno określonych kierunków i priorytetów działania oraz realizowana jest w większości przypadków na płaszczyźnie gospodarczo - handlowej. Brak kompleksowości podejścia w tym obszarze ogranicza możliwości wykorzystania pełnego potencjału rozwojowego (zarówno polskiego, jak i ukraińskiego), wynikającego z przygranicznego położenia Gminy Bełżec i Miasta Bełż oraz licznych atrakcji turystycznych występujących na wskazanych obszarach. Uzasadnia to jednocześnie potrzebę opracowywania dokumentów o znaczeniu planistycznym stanowiących następnie podstawę do podejmowania oddolnych inicjatyw służących wypełnianiu zdefiniowanych wcześniej priorytetów rozwojowych. Bezpośrednią odpowiedzią na wskazane ograniczenia jest realizacja wspomnianego powyżej projektu, który przewiduje podjęcie następujących działań:

- zorganizowanie międzynarodowej konferencji inicjującej realizację przedsięwzięcia polegającego na planowanym utworzeniu turystycznego szlaku transgranicznego Bełżec – Bełż - Bełżec
- utworzenie międzynarodowej platformy współpracy i bazy danych podmiotów obejmującej przedstawicieli struktur samorządowych, pozarządowych oraz przedstawicieli sektora prywatnego zainteresowanych aktywnym udziałem w rozwoju kontaktów transgranicznych
- wyznaczenie trasy przebiegu międzynarodowego szlaku turystycznego oraz wypracowanie procedur praktycznego wdrożenia przedsięwzięcia
- opracowanie i wdrożenie długofalowej Strategii współpracy Gminy Bełżec z Miastem Bełż
- podjęcie działań o charakterze informacyjno - promocyjnym

Zaznaczyć należy, że zakres przedmiotowy projektu „Strategia współpracy Gminy Bełżec z Miastem Bełż - pierwszy krok do utworzenia turystycznego szlaku transgranicznego” jest jedynie wstępem do podjęcia dalszych działań w zakresie rozwoju międzynarodowej współpracy między Polską a Ukrainą na płaszczyźnie samorządowej. Zgodnie z przyjętymi założeniami planuje się, że kolejnym etapem przedsięwzięcia będzie rzeczywiste wytyczenie i uruchomienie transgranicznego szlaku turystycznego prezentującego atrakcje i walory turystyczne oraz pamiątki dziedzictwa kultury polskiej i ukraińskiej (licznie występujące na planowanej trasie).

Mamy nadzieję, że poniższy folder przybliży lub „odkryje” bogatą historię przygranicznych terenów Polski i Ukrainy. Życzymy wielu niezapomnianych przeżyć na trasie szlaku turystycznego Bełżec – Bełż – Bełżec.

Презентований буклет «Белжець – Белз. Туристичний транскордонний маршрут» - це елемент проекту «Стратегія співпраці Гміни Белжець з Містом Белз - перший крок до створення транскордонного туристичного маршруту»; проект фінансується Міністерством закордонних справ Республіки Польщі у рамках програми допомоги МЗС у 2008 р. Пріоритет проекту – створення стійких структур і визначення принципів міжнародної співпраці між місцевим самоврядуванням південно-східної частини Польщі (гміна Белжець) і містом Белз (північно-західна частина України) у сферах:

- економічної співпраці
- торговельного обміну
- виконання дій, спрямованих на популяризацію культурної спадщини
- розвитку і популяризації транскордонного туристичного руху

Передбачається, що наведені пріоритети дадуть можливість реалізації проекту за умови виконання конкретних дій на місцевому і регіональному рівні, що відзначатимуться більшою ефективністю і результативністю, ніж ініціативи на центральному рівні. Водночас це означає, що суб'єкти і структури місцевого самоврядування несуть безпосередню відповідальність за діяльність у цій сфері.

Ініціатори презентованого проекту стверджують, що дотеперішній обсяг співробітництва структур місцевого самоврядування з українськими партнерами незадовільний, а спільні дії інцидентальні, короткострокові, без чітко визначених напрямків і пріоритетів. У більшості випадків співпраця стосується економічно-торговельної сфери. Брак комплексного підходу до співпраці обмежує можливості повного використання потенціалу розвитку (як польського, так українського), пов'язаного з прикордонним положенням Гміни Белжець та Міста Белз, а також із численними туристичними привабами на цій території. Це вказує на необхідність розробки планових документів, які були б основою для місцевих ініціатив, спрямованих на здійснення визначених раніше пріоритетів розвитку. Для цього необхідним є реалізація проекту, який передбачає виконання таких дій:

- на першому етапі: проведення міжнародної конференції, пов'язаної з визначенням транскордонного туристичного маршруту Белжець – Белз – Белжець
- створення міжнародної платформи співпраці і бази даних суб'єктів-представників структур самоврядування, позаурядових структур і представників приватного сектора, які зацікавлені активною участю у розвитку транскордонних контактів
- визначення міжнародного туристичного маршруту і розробка процедур практичної реалізації проекту
- розробка і впровадження довгострокової стратегії співпраці Гміни Белжець з Містом Белз
- інформаційно-рекламні дії

Слід зазначити, що мериторичний обсяг проекту «Стратегія співпраці Гміни Белжець з Містом Белз - перший крок до створення транскордонного туристичного маршруту» є початком наступних дій стосовно розвитку міжнародної співпраці між Польщею і Україною у сфері місцевого самоврядування. Згідно прийнятої концепції, планується черговий етап реалізації проекту – позначення транскордонного туристичного маршруту, який презентуватиме туристичні цінності, а також численні пам'ятки польської та української культури, що знаходяться на цьому шляху.

Надіємось на те, що презентований буклет «відкриє» або допоможе ознайомитися з багатою історією польсько-українського прикордоння. Бажаємо незабутих вражень на туристичному шляху Белжець – Белз – Белжець.

Uwarunkowania rozwoju wymiany handlowej i gospodarczej oraz rozwoju turystyki między Polską i Ukrainą

Teren pogranicza polsko - ukraińskiego objęty oddziaływaniem przedmiotowego projektu zaliczany jest do obszarów słabo rozwiniętych gospodarczo i ma charakter wybitnie rolniczy. Wynika to w dużej mierze z uwarunkowań historycznych, naturalnych (dobre gleby) oraz wieloletniego zacofania gospodarczego będącego wynikiem niskich nakładów inwestycyjnych realizowanych na tych obszarach. Mimo wskazanych ograniczeń i szczególnych uwarunkowań rozwojowych, zauważa się w ostatnim czasie dynamiczny postęp na płaszczyźnie współpracy gospodarczej pomiędzy Polską, a Ukrainą. Potwierdzają to dane statystyczne - w 2007 roku wartość wymiany handlowej wyniosła 7,2 mld USD, co oznacza wzrost o 33% w stosunku do roku poprzedniego. W tym samym okresie wartość ukraińskich inwestycji w Polsce oszacowano na 800 mln USD, zaś polskich na Ukrainie na poziomie 670 mln USD.

Intensywniejszy niż dotychczas rozwój tych ziem zależeć będzie między innymi od następujących czynników:

- dalszej poprawy sytuacji ekonomicznej w Polsce i na Ukrainie oraz warunków prowadzenia działalności gospodarczej
- zapewnienia drożności granicy, przy czym chodzi tu nie tyle o budowę nowych przejść granicznych i modernizację istniejących - choć jest to ważne - ale o maksymalne uproszczenie procedur przekraczania granicy
- skali pozyskiwanej pomocy ze źródeł zewnętrznych, w tym pochodzącej z funduszy Unii Europejskiej
- zasadniczej poprawy stanu i sieci dróg oraz infrastruktury teletechnicznej
- tworzenia nowych produktów turystycznych i ich właściwej promocji
- współdziałania samorządów różnych szczebli, odpowiednich instytucji i organizacji oraz mieszkańców na rzecz rozwoju lokalnego
- kształcenia istniejących i nowych kadr dla administracji w różnych dziedzinach gospodarki, w tym turystyki

Uwarunkowania stanowiące podstawę nawiązywania polsko – ukraińskiej współpracy transgranicznej wynikają z umów zawartych na szczeblu centralnym oraz międzynarodowych porozumień ustalanych na szczeblu samorządowym:

- Europejska Konwencja Ramowa o Współpracy Transgranicznej między Wspólnotami i Władzami Terytorialnymi (tzw. Konwencja Madrycka), sporządzona i uchwalona przez Radę Europy w Madrycie (21 maja 1980 roku)
- Europejska Karta Samorządu Terytorialnego, uchwalona przez Radę Europy (15 października 1985 roku)
- Traktat z 18 maja 1992 roku między Rzeczypospolitą Polską a Ukrainą o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy
- Porozumienie z 24 maja 1993 roku między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Ukrainy o współpracy międzyregionalnej
- Umowa z 04.03.2005 roku między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Gabinetem Ministrów Ukrainy o współpracy gospodarczej
- Umowa z 30.06.2005 roku między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Gabinetem Ministrów Ukrainy o współpracy w dziedzinie turystyki
- Umowa z 28.03.2008 roku między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Gabinetem Ministrów Ukrainy o zasadach małego ruchu granicznego
- Deklaracja współpracy między Gminą Bełżec i Miastem Bełż zawarta 1 marca 2007 roku
- Umowa o współpracy międzyregionalnej zawarta 18 maja 2007 roku między Gminą Bełżec i Miastem Bełż

jak również czynników bezpośrednio dotyczących struktur samorządowych objętych oddziaływaniem przedmiotowego projektu takich jak:

- zbieżność priorytetów rozwojowych wskazanych obszarów (potrzeba uruchomienia działań podnoszących atrakcyjność inwestycyjną, potrzeba szerszego wykorzystania walorów turystycznych regionów oraz atrybutów wynikających z przygranicznego położenia, poprawa warunków życia lokalnej społeczności) oraz dążenie do uzyskania efektu synergii w przewyżczeniu głównych problemów rozwojowych (wysokie bezrobocie, wysoki wskaźnik migracji zewnętrznej, niski poziom dochodów, niski wskaźnik aktywizacji zawodowej lokalnego społeczeństwa, niski poziom inwestycji, zacofanie gospodarcze w stosunku do regionów silnie zurbanizowanych)
- bliskie sąsiedztwo geograficzno - terytorialne Gminy Bełżec i Miasta Bełż oraz dążenie do przyjaznego powiązania wskazanych terenów przygranicznych i stworzenia sprzyjającego klimatu do wzajemnego rozwoju w dziedzinach dotyczących płaszczyzn: kulturalnej, gospodarczej, oświatowej, sportowej i turystycznej

Na zakończenie należy podkreślić, że szczególne uwarunkowania do zacieśniania współpracy polsko - ukraińskiej pojawiły się na skutek zmian geopolitycznych, które zaszły w roku 2004. Przystąpienie Polski do UE wprowadziło zmiany w charakterze współpracy transgranicznej - wschodnia granica Polski stała się jednocześnie granicą całej UE. Dlatego też, współpraca z regionami z państw wschodnioeuropejskich nabrała nowego znaczenia. Konieczny jest rozwój współpracy przygranicznej, rozbudowa infrastruktury turystycznej, gospodarczej, przejść granicznych, jak również przekazanie polskich doświadczeń regionom wschodnich sąsiadów Polski. Jest to jednocześnie ważny element zapobiegania procesowi marginalizacji wschodnich województw Polski. Rozwój współpracy zagranicznej samorządów z ich wschodnimi sąsiadami należy uznać więc za warunek konieczny dla wzrostu ich atrakcyjności inwestycyjnej, przemyślanej rozbudowy infrastruktury transportowej, a w konsekwencji rozwoju gospodarki. Jest on również niezbędnym elementem rozwoju kulturowego i politycznego.

Zaprezentowana argumentacja jest jednocześnie wystarczającym uzasadnieniem działań zaplanowanych w przypadku przedmiotowego projektu, którego głównym priorytetem jest eliminacja problemu polegającego na niewystarczająco rozwiniętej współpracy transgranicznej między terenami Gminy Bełżec i Miasta Bełż.

Обумовленість розвитку торговельного і економічного обміну, а також розвитку туризму між Польщею і Україною

Територія польсько-українського пограниччя, охоплена даним проектом, вважається регіоном економічно слабко розвинутим; це регіон сільськогосподарського характеру. Великою мірою це впливає з історичних і природних причин (урожайні землі), а також з багаторічної економічної відсталості як результату низького капіталовкладення. Незважаючи на названі обмеження і особливі умови, останніми роками помічається динамічний прогрес економічної співпраці між Польщею і Україною. Це підтверджують статистичні дані: у 2007 р. торговельний обмін зріс на 33 % (у порівнянні з минулим роком) і становив 7,2 млрд. доларів США. Вартість українських інвестицій у Польщі оцінюється в 800 млн. США, вартість польських інвестицій в Україні – в 670 млн. США.

Більш інтенсивний розвиток цих територій залежатиме, між іншими, від таких факторів, як:

- дальше поліпшення економічної ситуації в Польщі і в Україні, а також поліпшення умов господарської діяльності
- прохідність кордону; справа не тільки у відкритті нових переходів і модернізації існуючих, але також у максимальному спрощенні режиму перетинання кордону
- зовнішні джерела фінансування, у цьому числі - фонди Євросоюзу
- істотне поліпшення стану мережі автомобільних доріг та технічної інфраструктури
- створення нових туристичних продуктів і їх відповідне пропагування
- взаємодія самоврядування на різному рівні, установ, організацій та мешканців з метою розвитку регіону
- навчання персоналу і підготовка нових кадрів, що працюватимуть у різних галузях економіки, в тому числі – у сфері туризму

Обумовлення польсько-української транскордонної співпраці пов'язані з угодами, укладеними на центральному рівні, а також з міжнародними угодами, підписаними органами місцевого самоврядування, такими, як:

- Європейська рамкова конвенція про транскордонну співпрацю між місцевими громадами та органами влади (т. зв. Мадридська конвенція), підготовлена і прийнята Радою Європи у Мадриді (21 травня 1980 р.)
- Європейська хартія місцевого самоврядування, затверджена Радою Європи (15 жовтня 1985 р.)
- Договір про добросусідство, дружні відносини і співробітництво, підписаний Польщею і Україною (18 травня 1992 р.)
- Угода про міжрегіональну співпрацю, укладена Урядом Республіки Польща та Урядом України (24 травня 1993 р.)
- Договір між Урядом Республіки Польща та Кабінетом Міністрів України про економічну співпрацю (04.03.2005 р.)
- Договір між Урядом Республіки Польща та Кабінетом Міністрів України про співпрацю у сфері туризму (30.06.2005 р.)
- Угода між Урядом Республіки Польща та Кабінетом Міністрів України про малий прикордонний рух (28.03.2008)
- Декларація про співпрацю, підписана Гміною Белжець та Містом Белз (1 березня 2007 р.)
- Угода між Белзькою міською Радою та Гміною Белжець про міжрегіональну співпрацю (18 травня 2007 р.)

Умови транскордонної співпраці залежать також від чинників, що безпосередньо стосуються структур самоврядування, охоплених проектом; серед цих чинників слід згадати:

- єдність пріоритетів розвитку названих територій (необхідність дій, що можуть збільшити інвестиційну привабливість, необхідність ширшого використання туристичних цінностей регіонів та їх прикордонного положення, поліпшення життєвих умов місцевих жителів), намагання досягти ефекту синергії у подоланні головних проблем розвитку (високий рівень безробіття, високий показник зовнішньої міграції, низький рівень доходів, низький показник активізації місцевої громади, низький рівень інвестицій, економічна відсталість у порівнянні з урбанізованими регіонами)
- близьке територіальне сусідство Гміни Белжець та Міста Белз, а також прагнення до дружніх відносин і створення сприятливих умов взаємного розвитку у сфері культури, економіки, освіти, спорту, туризму

На сам кінець слід зауважити, що особливі умови розвитку польсько-української співпраці пов'язані з геополітичними змінами. Вступ Польщі до Євросоюзу у 2004 р. спричинив зміни транскордонної співпраці. Східний кордон Польщі став водночас кордоном Євросоюзу, тому співпраця з регіонами східноєвропейських держав має нове значення. Необхідні: розвиток прикордонної співпраці, розбудова туристичної інфраструктури, модернізація кордонних переходів, а також передача досвіду східним сусідам Польщі. Це важливий чинник, який дозволить уникнути маргіналізації східних воєводств Польщі. Розвиток міжнародної співпраці місцевого самоврядування із східними сусідами обумовлює зростання інвестиційної привабливості, розбудову транспортної інфраструктури, а внаслідок цього – економічний розвиток. Це також необхідна умова культурного і політичного розвитку.

Таким чином, наведене обґрунтування мотивує виконання дій, передбачених проектом, що має на меті розвиток транскордонної співпраці між Гміною Белжець і Містом Белз.

Muzeum - Miejsce Pamięci w Bełżcu
Музей - меморіальне місце у Белжеці

Charakterystyka Gminy Bełżec

Pod względem administracyjnym Gmina Bełżec należy do powiatu tomaszowskiego, województwa lubelskiego. Od strony północnej sąsiaduje z Gminą Tomaszów Lubelski, od strony wschodniej zaś z Gminą Lubycza Królewska. Jest również jednostką samorządu terytorialnego graniczącą z województwem podkarpackim, sąsiadując od strony zachodniej i południowej z Gminą Narol.

Obszar Gminy Bełżec położony jest nad Krynicą Bełżecką (zwaną też Źródło), prawym dopływem Sołokiji, która wpada do Bugu w sąsiedztwie Miasta Czerwonograd (Krystynopol) położonego na południe od Sokala. Położone przy niej są dwa niezagospodarowane zbiorniki wodne: Zagóra i Młynki, służące głównie celom rekreacyjnym. Gmina Bełżec jest regionem o dużej różnorodności przyrodniczej, krajobrazowej, bogatej historii i tradycjach kulturowych. Posiada szereg walorów zachęcających do wypoczynku i sprzyjających różnorodnym formom turystyki, agroturystyki oraz z racji przygranicznego położenia również turystyki międzynarodowej. Podkreślić należy, że występują tu obszary i obiekty przyrodnicze cenne nie tylko w skali regionalnej i krajowej, ale również międzynarodowej, co wynika z:

- położenia w zasięgu dwu obszarów węzłowych (33M i 21K) krajowej sieci ekologicznej ECONET - Polska JUNC (Program Europy 1995):
 - » 33M - Obszar Roztoczański rangi międzynarodowej obejmujący północno - zachodnią część Gminy
 - » 21K - Obszar Południowo-Roztoczański rangi krajowej obejmujący zasięgiem pozostałą część Gminy
- położenia północno - wschodniej części Gminy w Obszarze Najwyższej Ochrony, a pozostałej części w Obszarze Wysokiej Ochrony Głównego Zbiornika Wód Podziemnych (chełmsko -zamojskiego)
- przebiegu korytarza doliny rzecznej Źródła, łączącej się z międzynarodowym korytarzem ekologicznym Doliny Bugu
- występowania dwóch kompleksów leśnych, z których jeden (północno - zachodni) łączy się z lasami Puszczy Solskiej

Uwarunkowania przyrodnicze, w połączeniu z brakiem zakładów przemysłowych zanieczyszczających środowisko, stanowią doskonałą podstawę do rozwoju bazy wypoczynkowej szczególnie turystyki indywidualnej. Potwierdzają to roztoczańskie szlaki turystyczne przebiegające przez terytorium Gminy:

- Niebieski – szlak „Centralny”: Bełżec (stacja kolejowa) – Zwierzyniec – Radecznica – Batorz - Szastarka. Szlak prowadzi przez Krasnobrodzki Park Krajobrazowy, Roztoczański Park Narodowy i Szczebrzeszyński Park Krajobrazowy
- Czerwony „Wolnościowy”: Hrebenne – Siedliska - Huta Lubycka – Brzeziny – Bełżec - Żyłka – Łaszczówka - Tomaszów Lubelski. Szlak prowadzi przez Południowo - Roztoczański Park Krajobrazowy
- Czarny „Łącznikowy”: Bełżec - Brzeziny - Narol. Szlak prowadzi z Bełżca (stacja kolejowa) na teren woj. podkarpackiego do szlaków rozpoczynających się w Narolu: zielonego „Im. Św. Brata Alberta” przez Wolę Wielką, Werchratę do Horyńca Zdroju, żółtego „Południowego” prowadzącego do Suśca przez rezerwat „Nad Tanwią”
- Czerwony „Centralny Szlak Rowerowy”: Kraśnik – Batorz – Zwierzyniec – Susiec – Bełżec - Lubycza Królewska - Hrebenne

Gmina leży 130 km od stolicy województwa - Lublina, 8 km od Tomaszowa Lubelskiego będącego stolicą powiatu oraz 16 km od przejścia granicznego z Ukrainą w Hrebennem. Duże znaczenie położenia Gminy jest uwarunkowane nie tylko jej nadgranicznym usytuowaniem ale i położeniem na ważnych szlakach komunikacyjnych, które stanowią:

- droga krajowa Nr 17, należąca do korytarza uzupełniającego TEN - T, łącząca centrum Polski z przejściem granicznym w Hrebennem (kierunek Lwów)
- droga wojewódzka Nr 865 biegnąca do Jarosławia
- linia kolejowa prowadząca z Zamościa i Lublina do Przeworska, Dębicy, Rzeszowa, Krakowa i dalej na zachód kraju

Bełżec. Drewniana cerkiew grecko - katolicka p.w. Św. Bazylego
Белжець. Дерев'яна греко- католицька церква св. Василя

Pomnik przyrody – 7,5 metrowy jałowiec w Bełżcu
Пам'ятник природи – 7,5-метровий ялівець

Характеристика гміни Белжець

За адміністративним поділом, гміна Белжець належить до Томашівського повіту Люблінського воєводства. З півночі межує з гміною Томашів Люблінський, зі сходу – з гміною Любича Королівська. Є також одиниця самоврядування, яка межує з Підкарпатським воєводством, сусідячи з заходу і з півдня з гміною Нароль.

Територія гміни розташована над Криницею Белжецькою (інша назва – Джерело), правою притокою Солокії, яка впадає до Бугу біля міста Червоноград (Кристинополь), розташованого на південь від Сокаля. Біля неї розташовані дві водойми: Загура і Млинки, які служать, головним чином, для відпочинку. Гміна Белжець – регіон з великою різноманітністю природничою, краєвидів, багатой історії і культурних традицій. Має ряд цінностей, які заохочують до відпочинку і сприяють різноманітним формам туризму, агро-туризму, а також через своє прикордонне розташування – також міжнародного туризму. Слід підкреслити, що тут знаходяться території і природні об'єкти, цінні не лише на рівні регіональному і національному, але й на міжнародному, що впливає з:

- Розташування в межах двох вузлових територій (33М і 21К) національної екологічної мережі ECUNET - Polska JUNC (Програма Європи 1995);
 - » 33М – Обшар (Зона) Розточанський – міжнародного рангу, який охоплює північно-західну частину гміни;
 - » 21 К – Обшар Південно-Розточанський – національного рівня, який охоплює усю іншу частину гміни.
- Розташування північно-східної частини гміни в Зоні Найвищої Охорони. А іншої частини – в Зоні Високої Охорони Головного Резервуара Підземних Вод (хелмсько-замостського);
- Проходження коридору річкової долини Джерело, яка поєднується з міжнародним екологічним коридором Долини Бугу;
- Наявності двох лісових комплексів, з яких один (північно-західний) сполучається з лісами Сольської Пуці.

Краєвид гміни Белжець
Krajobraz Gminy Beżec

Водойма «Млинки» - зимовий пейзаж
Zalew „Młynki” – pejzaż zimowy

Природні умови в поєднанні з відсутністю промислових підприємств, які забруднюють навколишнє середовище, становлять досконалу основу для розвитку бази відпочинку, зокрема індивідуального туризму. Підтверджують це розточанські туристичні маршрути, які проходять через територію гміни:

- Блакитний – „Центральний” шлях: Белжець (залізничний вокзал) – Звезинець – Радечниця – Батож - Шастарка. Шлях проходить через Краснобродський природний парк, Розточанський національний заповідник і Шебжешинський природний парк.
- Червоний „Волелюбний”: Гребенне-Сєдлиська – Гута Любуська – Бжезіни – Белжець – Жилка – Лащівка – Томашів Люблінський. Шлях проходить через Південно-Розточанський природний парк.
- Чорний „Сполучний”: Белжець- Бжезіни – Нароль. Шлях проходить від Белжеця (залізничний вокзал) на територію Підкарпатського воєводства до шляхів, які розпочинаються у Наролі: зеленого “Ім. Св. Брата Альберта” через Волю Велику, Верхрату до Горинця Здрою; жовтого “Південного”, який веде до Сусця через заповідник “Над Танвою”.
- Червоний „Центральний Велосипедний шлях”: Красник – Батож – Звезинець – Сусець – Белжець – Любича Королівська – Гребенне.

Гміна розташована за 130 км від столиці воєводства – Любліна, за 8 км від Томашова Люблінського – центру повіту, та 16 км від кордонного переходу з Україною в Гребенному. Важливе значення розташування гміни зумовлено не тільки її прикордонним розміщенням, але й положенням на важливих комунікаційних шляхах, якими є:

- національна автомобільна дорога № 17, яка входить до коридору, що доповнює TEN - T, сполучає центр Польщі з кордонним переходом у Гребенному (Львівський напрямок);
- воєводська автомобільна дорога № 865 до Ярослава;
- лінія залізниці від Замостя і Любліна до Пшеворська, Дембіци, Кракова і далі на захід держави.

Один із бункерів на «лінії Молотова»
(гміна Белжець)
Jeden z bunkrów „Linii Mołotowa” (Gmina Beżec)

Panorama Bełża z połowy XIX wieku
Панорама Белза середины XIX ст.

Bełż. Kaplica na Zameczku
Белз. Каплиця на Замочку

Matka Boska Częstochowska lub Czarna Madonna). To w Bełżu w roku 1590 doszło do pierwszych obrad biskupów ruskich w sprawie unii cerkwi ukraińskiej z Rzymem. W XIX wieku Bełż został ważnym centrum religijnym chasydyzmu: rodzina rabinów Rokeach zbudowała tu okazały zespół sakralny z synagogą i szkołą, założono też duży cmentarz żydowski na przedmieściach.

Perspektywa rozwoju miasta związana jest z planowaną budową międzynarodowego przejścia granicznego Bełż - Budynin; otwarcie tego przejścia skróci bezpośrednią trasę ze Lwowa i z Czerwonogrodu do Polski, a tym samym i do Unii Europejskiej.

Najbardziej atrakcyjne miejsca na odpoczynek w okolicach Bełża to dolina rzeki Sołokiji z zachowaną roślinnością reliktową oraz unikalnymi gatunkami ptaków i zwierząt wodnych. Tereny pomiędzy rzekami Ratą i Sołokiją należą do mikroregionu krajobrazowego „Małe Polesie” o charakterystycznych bagnach i piaszczystych wydmych; w perspektywie planuje się utworzenie regionalnego parku krajobrazowego „Błota i wydmy”.

Panorama Bełża
Панорама Белза

Скульптура святої
на Миколаївській церкві
Rzeźba świętej na cerkwi
Św. Mikołaja

Характеристика Міста Белз

Белз - колись славетна княжа столиця, центр Белзького князівства, потім – воєводства, дав назву Белзькій землі, куди історично входив і Белзець. Сучасний Белз - це невеличке прикордонне місто Сокальського району Львівської області, яке налічує 2 400 мешканців, розташоване на віддалі 70 км від Львова та 3 км від кордону з Польщею. Місто, на сьогодні обслуговує найближчі села: Жужеляни, Заболоття, Низи, лежить на важливому відтинку траси Рава-Руська – Червоноград. Через Белз проходить залізнична колія. З 2001 р. економічний ріст міста підтримується державними інвестиціями в реставрацію пам'яток архітектури завдяки створенню Державного історико-культурного заповідника.

Вперше місто згадане літописцем у 1030 році, коли київський князь Ярослав Мудрий “взяв Белз”. Безперечно, що укріплений город на цьому місці виник раніше, ніж звістки про нього потрапили на сторінки літописів, адже археологічні дослідження датують його заснування зламом X-XI століть.

Спочатку Белз був уділом Володимирського столу, а в 1170 р. став столицею окремого князівства. Першим белзьким князем був Всеволод Мстиславович (1170-1195), який започаткував династію Всеволодичів, яка правила в Белзі до 1234 року. В другій половині XIII ст. Белз належав Леву Даниловичу, і залишався центром удільного князівства аж до початку XV ст. Тут правили князі Романовичі, Наримунтовичі, Володислав Опольський, Мазовецька династія. У 1387 р. Белщина входить безпосередньо до складу Польського королівства, а в 1462 р. Белз стає центром воєводства.

В кінці XVIII ст. місто втратило свій адміністративний статус. Пожежі і війни не раз знищували міську забудову, стираючи з лиця землі свідчення історичних епох. В середині XX ст. майже повністю були виселені або знищені мешканці міста, перервана історична пам'ять Белза, релігійні святині перетворились у руїни.

Та історія цього тисячолітнього міста наповнена також цікавими і знаковими подіями, що впливали на долю Європи. Звідси у 1382 році Володислав Опольський вивіз до Ченстохови чудотворну ікону Богородиці, що стала згодом покровителькою Польщі (відома світові як Ченстоховська Богородиця, або ж “Чорна Мадонна”), у 1590 році тут відбувся перша нарада руських єпископів у справі з'єднання української церкви з Римом. У XIX ст. Белз стає визначним релігійним центром євреїв-хасидів: родина рабинів Рокахів будує тут величний сакральний комплекс із синагогою, школою, закладається велике єврейське кладовище на передмісті.

Перспектива розвитку міста пов'язана із запланованим спорудженням міжнародного переходу Белз-Будинин, що дозволить скоротити прямий шлях зі Львова та Червонограда до Польщі, а отже й до Європейської Унії.

В околицях Белза найбільш привабливими місцями для відпочинку є долина ріки Солокії, де збереглася реліктова рослинність та рідкісні птахи й річкові тварини. Низина між ріками Ратою та Солокією належить до ландшафтного мікрорегіону “Мале Полісся” з характерними болотами та пісковими погорбами (дюнами), де в перспективі пропонується створити регіональний ландшафтний парк “Болота і дюни”.

Белз. Фігура Св.Вінкентія (Вінцента)
Belz. Figura Św. Wincentego

Белз. Єврейське кладовище
Belz. Smentarz żydowski

Белз. Фігура Св.Вінкентія (Вінцента)
Belz. Figura Św. Wincentego

Koncepcja transgranicznego szlaku turystycznego Bełżec – Bełż – Bełżec

Zaprezentowana charakterystyka terenów przygranicznych w połączeniu z istniejącymi uwarunkowaniami formalno – prawnymi nawiązywania i poszerzenia współpracy polsko – ukraińskiej (na szczeblu centralnym i samorządowym) pozwoliła na opracowanie koncepcji transgranicznego szlaku turystycznego Bełżec – Bełż – Bełżec. Kolejnym etapem zrealizowanych prac będzie jego rzeczywiste uruchomienie, co nastąpi po dopełnieniu niezbędnych procedur wdrożeniowych i uzyskaniu wsparcia finansowego na ten cel ze źródeł zewnętrznych.

Przebieg szlaku określony został na bazie wcześniejszych analiz dotyczących: istniejącej infrastruktury komunikacyjnej oraz rozmieszczenia przejść granicznych, zaplecza turystycznego i bazy noclegowej, rangi i lokalizacji atrakcji turystycznych oraz elementów dziedzictwa kulturowego występujących zarówno po stronie polskiej, jak i ukraińskiej. Ostatecznie inicjatorzy przedsięwzięcia planują utworzenie szlaku okrężnego o łącznej długości 333 km, który przebiegał będzie przez 33 miejscowości: Bełżec – Lubycza Królewska - Hrebenne – Rawa Ruska – Uhnów – Bełż – Waręż – Sokal – Litowież – Stara Lisznia - Nowowołyńsk (Niskienicze) – Zimno – Włodzimierz Wołyński – Uściług – Zosin – Strzyżów – Hrubieszów – Gródek – Czumów – Ślipcze - Kryłów – Kolonia Kryłów – Dołhobyczów – Oszczów – Chłopiatyn – Budynin – Korczmin – Dyniska Stare – Jarczów – Korhynie – Łaszczówka – Tomaszów Lubelski – Bełżec (krzyż na dawnej granicy zaborów).

Dodatkowo turyści będą mogli odwiedzać miejsca zlokalizowane poza główną pętlą szlaku, które jednak ze względu na ich wysoką wartość turystyczną lub kulturową warte będą obejrzenia:

- Najwyższe na Roztoczu wzniesienia Goraje (Długi Goraj - 392 m n.p.m., Krągły Goraj - 389 n.p.m.)
- Bunkry Linii Mołotowa w Dębach
- Siedliska (skamieniałości, kościół z 1903 roku, cerkiew grecko - katolicka, kaplica Św. Mikołaja)
- Potylicz (drewniana cerkiew z XVI wieku)
- Czerwonograd (Krystynopol) - pałac Potockich, kościół Bernardynów z 1642 roku, kościół Bazylianów z 1776 roku
- Uhrynów (ruiny kościoła Św.Katarzyny z 1837 roku, cerkiew Św. Mikołaja z 1899 roku)
- Masłomęcz (Kraina Gotów)
- Cerkwie w Mycowie, Dłużniowie, Sulimowie i Liskach Waręskich,
- Narol (Pałac Łosiów, duopolis - dwumiasto „Narol - Lipsko”)

Mimo tego, że oficjalnie nie planuje się ich jako elementów trasy turystycznej, oznaczone zostaną w sposób umożliwiający łatwą identyfikację i powiązanie ze szlakiem turystycznym Bełżec – Bełż – Bełżec.

Charakterystyka szlaku

Po stronie polskiej szlak turystyczny zaczynał się będzie w Bełżcu i powrotnie prowadził przez Miasto Bełż i przejście graniczne w Zosinie do Bełżca. W przypadku rozpoczynania „wędrowki” po stronie ukraińskiej rozpoczynał się będzie w Bełzie i podobnie (okrężnie) przez Bełżec doprowadzi turystów do Bełża. Planuje się, że w tych dwóch miejscowościach będą „bramy” do szlaku, co oznacza konieczność szczególnego zaakcentowania roli Bełżca i Bełża w tym przedsięwzięciu poprzez następujące działania:

- Wyraźne oznakowanie szlaku (tablice informacyjne, kierunkowskazy, mapy z przebiegiem szlaku)
- Wyznaczenie punktów/miejsc najbardziej odpowiednich dla organizacji wycieczek zorganizowanych (najbardziej odpowiednim miejscem na początek lub zakończenie szlaku będą odpowiednio: dla Bełżca – parking przy grecko-katolickiej cerkwi p.w. Św. Bazylego, dla Bełża - rynek)
- Opracowanie i zapewnienie łatwego dostępu do wydawnictw zawierających pełny opis szlaku i atrakcji wartych obejrzenia, które występują na trasie jego przebiegu.

Zaprezentowana koncepcja szlaku turystycznego jest komplementarną w stosunku do ogólnych wymagań jakie stawia się przed produktami typowo turystycznymi. Spełnia ona również kryteria elastyczności poprzez możliwość bezproblemowego włączenia się lub opuszczenia szlaku w dowolnym miejscu bądź też – jeżeli zaistnieje taka konieczność - skrócenia szlaku. Możliwości takie pojawią się szczególnie z chwilą uruchomienia przejścia granicznego Dołhobyczów – Uhrynów. Szlak będzie można wówczas podzielić na dwa niezależne podokręgi: Hrebenne - Dołhobyczów - Hrebenne oraz Dołhobyczów - Zosin- Dołhobyczów.

Концепція транскордонного туристичного маршруту Белжець – Белз – Белжець

Наведена характеристика прикордонної території з існуючими формально-правовими умовами розгортання і розвитку польсько-української співпраці і (на центральному рівні та на рівні самоврядування) дала можливість опрацювати концепцію транскордонного туристичного маршруту Белжець – Белз - Белжець. Наступним етапом буде реалізація проекту, що настане після виконання необхідних для його втілення правових процедур та одержання фінансової підтримки із зовнішніх джерел.

Проходження маршруту було визначено на основі попереднього аналізу існуючої комунікаційної інфраструктури, а також розміщення кордонних переходів, досвіду розвитку туризму і бази для нічлігу, рівня і локалізації туристичних об'єктів, а також елементів культурної спадщини, які виступають як з польського, так і з українського боку. У кінцевому результаті організатори планують створення окружного туристичного маршруту загальною довжиною 333 км, який проходив би через 33 населених пункти: Белжець – Любича Королівська - Гребенне – Рава-Руська – Угнів – Белз – Варяж – Сокаль – Литовеж – Стара Лишня - Нововолинськ (Низкиничі) – Зимне – Володимир Волинський – Устилуг – Зосин – Стрижів – Грубешів – Грудек – Чумів – Сліпче - Крилів – Колонія Крилів – Долгобичів – Ощів – Хлоп'ятин – Будинин – Корчмин – Дениска Старі – Ярчів – Коргині – Лащівка – Томашів Люблінський – Белжець (хрест на колишньому кордоні держави).

Додатково туристи зможуть відвідати місця, які, хоч і розташовані поза головною лінією шляху, завдяки своїй високій туристичній чи культурній цінності варті того, щоб їх оглянути:

- Найвищі на Розточчі підвищення Гораї (Довгий Горай - 392 м над рівнем моря, Круглий Горай - 389 м над рівнем моря);
- Бункери Лінії Молотова в Дембах;
- Седлиська (окаменіlostі, костел 1903 року, греко-католицька церква, каплиця Св. Миколая);
- Потилуч (дерев'яна церква XVI століття);
- Червоноград (Кристинополь) – палац Потоцьких, Бернардинський костел 1642 року, Василіанський костел 1776 року;
- Угринів (руїни костелу Св. Катерини 1837 року, церква Св. Миколая 1899 року);
- Масломенч (Країна Готів);
- Церква в Мицкові, Длужнинові, Сулимові і Лісках Варенських;
- Нароль (Палац Лосів, дуополіс-двомісто “Нароль - Ліпско”)

Хоч офіційно названі об'єкти не заплановані як елементи туристичної траси, вони будуть означені так, щоб можна було їх легко ідентифікувати і пов'язати з туристичним шляхом Белжець – Белз – Белжець.

Характеристика маршруту

З польського боку туристичний шлях буде починатися в Белжеці і повертатиметься через місто Белз та кордонний перехід в Зосині до Белжеця. У випадку з початку подорожі з українського боку - шлях починатиметься в Белжеці і так само (навкруги) через Белжець поведе туристів до Белза. Планується, що в цих двох населених пунктах будуть “брами” до шляху, що означає необхідність особливого визнання ролі Белжеця і Белза у цій справі, які будуть виконувати:

- Виразне позначення шляху (інформаційні таблиці, вказівники напрямку, карти проходження шляху);
- Визначення пунктів/місць, найбільш відповідних для організованих екскурсій (найбільш відповідним місцем для початку чи закінчення шляху будуть відповідно: для Белжця – залізнична станція, для Белза – ринок);
- Підготовка й забезпечення легкого доступу до видань, які містять повний опис шляху та об'єктів, вартих огляду, які знаходяться на цьому шляху.

Представлена концепція туристичного шляху є комплементарною стосовно загальних вимог, які ставляться до типово туристичних продуктів. Відповідає вона також критеріям гнучкості завдяки можливості без проблем вийти на шлях чи покинути його у будь-якому місці або, якщо виникне така необхідність – скоротити шлях. Такі можливості з'являються, зокрема, з часу введення в дію кордонного переходу Долгобичів - Угринів. Тоді можна буде розділити шлях на два незалежні півкола: Гребенне - Долгобичів – Гребенне та Долгобичів - Зосин – Долгобичів.

Szczegółowy przebieg szlaku ze wskazaniem na główne atrakcje turystyczne

Zgodnie z przyjętą koncepcją szlaku planuje się objęcie zasięgiem następujących miejscowości oraz atrakcji turystycznych:

1. Bełżec (Белжець): Cerkiew drewniana z 1756 roku p. w. Św. Bazylego, Zespół kościoła rzymskokatolickiego z 1912 roku p. w. NMP Królowej Polski, Muzeum - Miejsce Pamięci w Bełżcu, Stara zabudowa galicyjska, Pomniki przyrody (Jałowiec), Zespół budynków kolejowych
2. Lubycza Królewska (Любича Королівська): Zabytkowe cerkwie z początku XX wieku zlokalizowane w: Korniach, Siedliskach, Machnowie Starym i Żurawcach, bunkry „Linii Mołotowa”
3. Hrebenne (Гребенне): Drewniana cerkiew z XVII wieku p.w. Św. Mikołaja
4. Rawa Ruska (Рава - Руська): Klasztor Reformatorów z 1725 roku, Kościół p.w. Św. Michała, Cerkiew p.w. Św. Jerzego z 1846 roku, Kościół parafialny p.w. Św. Józefa z 1776 roku
5. Uhnów (Угнів): Kościół p.w. Wniebowzięcia NMP z 1695 roku, Cerkiew p.w. Narodzenia Bogurodzicy (XVIII-XX wieku), Synagoga i szkoła żydowska z początku XX wieku, XVII - wieczna plebania, Zabytkowy młyn, Klasztor Felicjanek z XIX wieku
6. Bełz (Белз): Drewniana cerkiew Św. Paraskiewy z XVII wieku, Klasztor Dominikanów z ruinami kościoła p.w. Wniebowzięcia NMP (XVII wieku), Klasztor Dominikanek z kościołem p.w. Św. Mikołaja (Cerkiew Św. Mikołaja) z 1635 roku, Kaplica Snopkowskich (Baszta Ariańska) z 1606 roku, Kościół NMP i kaplica Św. Walentego na „Zameczku”, Ratusz i dom modlitwy, Cmentarz katolicki i żydowski
7. Waręż (Варяж): Kościół parafialny p.w. Marka z 1693 roku, Cerkiew p.w. Zaśnięcia Bogurodzicy z 1784 roku, Galicyjska zabudowa drewniana
8. Sokal (Сокаль): Klasztor Bernardynów z 1619 roku, Kościół p.w. Matki Boskiej Pocieszenia (cudowny obraz koronowany w 1724 roku, który obecnie jest w kościele poddominikańskim w Hrubieszowie), Cerkiew Św. Mikołaja z XVII wieku, Ruiny synagogi
9. Litowież (Литовеж): Drewniana cerkiew Św. Paraskiewy (XVIII-XIX wiek)
10. Stara Lisznia (Стара Лишня): Zabytkowa Cerkiew z XVIII wieku
11. Nowowołyński [Niskienicze] (Нововолинськ) [Нискеничі]: Cerkiew p.w. Zaśnięcia NMP fundacji Adama Kisiela z 1653 roku z nagrobkiem fundatora
12. Zimno (Зимне): Świętogórski klasztor p.w. Zaśnięcia NMP (XV - XX wiek)
13. Włodzimierz Wołyński (Володимир Волинський): Sobór Uspieński (XII-XIX wiek), Kościół Św. Joachima i Anny (1752 rok), Kościół p.w. Serca Jezusowego z 1731 roku, Cerkiew Św. Bazylego z XIV wieku
14. Uściług (Устілуг): Dom w którym mieszkał i tworzył Igor Strawiński
15. Zosin (Зосин)
16. Strzyżów (Стжижів): Pałac Lubomirskich z 1786 roku, Drewniana cerkiew p.w. Narodzenia Bogurodzicy z 1817 roku, Budynek cukrowni z 1899 roku
17. Hrubieszów (Грубешів): Klasztor Dominikanów, Kościół Św. Mikołaja, Cerkiew p.w. Wniebowzięcia NMP, Dworek Du Chateau, Pałac Kiesewetterów
18. Gródek (Городок): Grodzisko (X-XIII wiek, dawny Wołyń).
19. Czumów (Чумів): Pałac z II połowy XIX wieku, Rezerwat „Królewski Kął”
20. Ślipcze (Сліпче): Przełom Bugu, Kurhany
21. Kryłów (Крилів): Ruiny zamku Ostrogorów
22. Kolonia Kryłów (Колонія Крилів): Sanktuarium Św. Mikołaja
23. Dołhobuszców (Долобичів): Pałac Świeżawskich, Kościół p.w. Matki Bożej Częstochowskiej z 1914 roku, Cerkiew z 1910 roku p.w. Św. Szymona Słupnika, Rządcaówka
24. Oszczów (Ощів): Dwór Malewskiego z 1790 roku, Figura Św. Jana Nepomucena z 1776 roku
25. Chłopiatyn (Хлоп'ятин): Cerkiew z 1863-64 roku p.w. Zesłania Ducha Świętego
26. Budynin (Будинин): Cerkiew z 1887 roku p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP
27. Korczmin (Корчмин): Cerkiew z 1658 roku p.w. Objawienia Chrystusa
28. Dyniska Stare (Дениська Старе): Sosna Grottgera
29. Jarczów (Ярчів): Cerkiew z 1755 roku p.w. Św. Mikołaja
30. Korhynie (Коргині): Drewniany dwór z 1900 roku, Użytek ekologiczny
31. Łaszczówka (Лашівка): Rezerwat geologiczny „Piekiełko”
32. Tomaszów Lubelski (Томашів Люблінський): Kościół drewniany NMP z 1627 roku, Cerkiew p.w. Św. Mikołaja z 1890 roku, Herbaciarnia z 1895 roku
33. Bełżec (Белжець): Krzyż na dawnej granicy zaborów

Dzika rzeka Bug
Дика річка Буг

Jeden z pomnikowych dębów w Siedliskach
Один із дубів-пам'ятників природи у Седлиськах

Опис маршруту з відзначенням основних туристичних принад

Згідно з прийнятою концепцією шляху планується охопити такі населені пункти та туристичні об'єкти:

1. Белжець (Bełżec): Дерев'яна церква Св. Василя 1756 року, Архітектурний комплекс римо-католицького костелу Найсвятішої Діви Марії Польської Королеви 1912 року., територія колишнього табору смерті, де знищено євреїв, стара галицька забудова, пам'ятники природи (Яловець), старий залізничний комплекс;
2. Любича Королівська (Lubusza Królewska): Церкви початку XX ст. в Корнях, Сєдлиськах, Старому Махнові і Журавцях, Бункери „Лінії Молотова”;
3. Гребенне (Hrebennie): Дерев'яна церква XVII ст. Св. Миколая;
4. Рава Руська (Rawa Ruska): Монастир Реформаторів 1725 року, Костел Св. Міхала, Церква Св. Георгія 1846 року, Парафіяльний костел Св. Юзефа 1776 року;
5. Угнів (Uhnów): Костел Вознесіння Найсвятішої Діви Марії 1695 року, Церква Народження Богородиці (XVIII-XX ст.), Синагога і єврейська школа початку XX ст., плебанія XVII ст., млин, Монастир Сестер Феліціанок XIX ст.;
6. Белз (Bełz): Дерев'яна церква Св. Параскеви XVII ст., Монастир Домініканців з руїнами костелу Успіння Пресвятої Богородиці (XVII ст.), Монастир Сестер Домініканок з костелом Св. Миколая (Церква Св. Миколая) 1635 року, Каплиця Снопковських (Башта Аріяньська) 1606 року, Костел Найсвятішої Діви Марії і каплиця Св. Валентина на “Замечку”, Ратуша і молитовний будинок, католицький і єврейський цвинтар;
7. Варяж (Wargęż): Костел післяпіярський Св. Марка 1693 року, Церква Успіння Пресвятої Богородиці 1784 року, Галицька дерев'яна забудова;
8. Сокаль (Sokal): Монастир Бернардинів 1619 року, Костел Матері Божої Розради (чудова ікона, коронована у 1724 році, яка на сьогодні є в подомінаканському костелі у Грубешові), Церква Св. Миколая XVII ст., Руїни синагоги;
9. Литовеж (Litowież): Дерев'яна церква Св. Параскеви (XVIII-XIX ст.);
10. Стара Лишня (Stara Lisznia): Церква – пам'ятка XVIII ст.;
11. Нововолинськ [Нискеничі] (Nowowołyńsk) [Niskienicze]: Церква Успіння Пресвятої Богородиці, заснована Адамом Киселем, 1653 року. З нагробком засновника;
12. Зимне (Zimno): Святогорський монастир Успіння Пресвятої Богородиці (XV - XX ст.);
13. Володимир Волинський (Włodzimierz Wołyński): Успенський Собор (XII-XIX ст.), Костел Св. Йоахима і Анни (1752 рік), Костел Серця Ісусового 1731 року, Церква Св. Василя XIV ст.;
14. Устилуг (Uściług): Будинок, у якому жив і творив Ігор Стравінський;
15. Зосин (Zosin);
16. Стрижів (Strzyżów): Палац Любомирських 1786 року, Дерев'яна Церква Різдва Пресвятої Богородиці 1817 року, церковний будинок 1899 року;
17. Грубешів (Hrubieszów): Монастир Домініканів 1736 - 1766 з Костелом Св. Миколая 1766 року, Церква Вознесіння Пресвятої Богородиці, Садиба Du Chateau, Палац Кесеветтерів;
18. Городок (Gródek): Городище (X-XIII ст., Стародавня Волинь).
19. Чумів (Czumów): Палац II половини XIX ст., заповідник „Крулевський Кут”
20. Сліпче (Ślipcze): Пороги Бугу, Кургани;
21. Крилів (Kryłów): Руїни Замку Остророгів;
22. Колонія Крилів (Kolonія Kryłów): Санктуаріум Св. Миколая;
23. Долгобичів (Dołhobuczków): Палац Свежанських, Костел Матері Божої Ченстоховської 1914 року, Церква Симеона Стовпника 1910 року, Жондцувка;
24. Ощів (Oszczów): Садиба Малевського 1790 року, Скульптура Св. Яна Непомуцького 1776 року
25. Хлоп'ятин (Chłopiatyn): Церква Святої Трійці 1863-64 року;
26. Будинин (Budynin): Церква Непорочного зачаття Пресвятої Діви Марії 1887 р.;
27. Корчмин (Korczmin): Церква Богоявлення 1658 року;
28. Дениська Старе (Duniska Stare): Сосна Гротгера;
29. Ярчів (Jarczów): Церква Св. Миколая 1755 року;
30. Коргині (Korhynie): Дерев'яний поміщицький будинок 1900 року, Екологічні землі;
31. Лашцівка (Łaszczówka): Геологічний заповідник „Пекелко”
32. Томашів Люблінський (Tomaszów Lubelski): Дерев'яний костел Найсвятішої Діви Марії 1627 року, Церква Святого Миколая 1890 року, Чайна 1895 року;
33. Белжець (Bełżec): Хрест на колишньому державному кордоні.

Церква св. Володимира у Кристинополі
Cerkiew Św. Włodzimierza w Krystynopolu

Дзвінниця біля монастиря домініканок
Dzwonnica przy klasztorze siostr Dominikanek

Крилів Неоготична брама
Kryłów. Neogotycka brama parkowa

Pejzaż Gminy Bełżec
Пейзаж гміни Белжець

Krzyż przy cerkwi w Bełżcu
Хрест біля церкви у Белжеці

1 **BEŁŻEC (ukr. Белжець)** – miejscowość położona w powiecie tomaszowskim, w Gminie Bełżec, przy drodze krajowej Nr 17 relacji Warszawa – Lwów. Nazwa miejscowości pochodzi od słowa z języka ukraińskiego, oznaczającego teren podmokły, bagnisty. Obszar, na którym powstał Bełżec do 1572 roku należał do powiatu bełskiego, województwa bełskiego. Początkowo stanowił własność Małdrzyków herbu Wąż. Lata 1578 – 1581 to z kolei okres parcelacji majątku. Południowy pas dawnego dziedzictwa Małdrzyków i Marcinowskich kupił Świętosław Lipski herbu Grabie, wojski horodelski.

1 marca 1607 roku król Zygmunt III Waza wydał dokument lokacyjny zezwalający na założenie Miasta Bełżec. Przywilej nadawał miastu prawa magdeburskie oraz prawo odbywania dwóch targów i jarmarków na Św. Agnieszkę i Św. Wawrzyńca. Około 1683 roku zmarł Jan Lipski. Po jego śmierci wszystkie dobra przeszły w ręce brata Andrzeja – skarbnika bełskiego. Kolejnym właścicielem wsi był najmłodszy syn Andrzeja – Michał, podstoli nowogrodzki. Następnie Bełżec przeszedł w ręce Marcina Lipskiego, wnuka Andrzeja. Za jego czasów istniejący zespół dworski nabrał charakteru rezydencjonalnego a wieś zaczęła się rozbudowywać. W roku 1755 dzięki staraniom Marcina Lipskiego erygowano parafię grecko – katolicką w Bełżcu, a w następnym roku wybudowano cerkiew, która służyła wyznawcom obrządku grecko – katolickiego do 1837 roku. Ze względu na zły stan techniczny wyremontowano ją w 1838 roku (rozebrano część starej cerkwi i dzięki staraniom ówczesnego właściciela Bełżca - Stanisława Schmidta oraz ks. Leona Rozojewskiego została ona przebudowana)

14 lipca 1772 roku na mocy traktatu rozbiorowego podpisanego przez Austrię, Prusy i Rosję ziemie województwa bełskiego stały się częścią Królestwa Galicji i Lodomerii, wchodzącego w skład austriackiej monarchii Habsburgów.

Wczesną wiosną 1940 roku Niemcy na terenie Bełżca zorganizowali obóz przymusowej pracy, najpierw dla Cyganów (pochodzących z Polski, Czech i Niemiec), a kilka miesięcy później dla Żydów. Był to obóz natychmiastowej zagłady dla Żydów. Łącznie w latach 1940 – 1943 w obozie na terenie Bełżca zginęło ponad pół miliona Żydów, Cyganów i Polaków. W 1975 roku po przeprowadzonej reformie administracyjnej Bełżec wszedł w skład województwa zamojskiego, a po kolejnej zmianie podziału administracyjnego od 1999 roku należy do powiatu tomaszowskiego, województwa lubelskiego.

Na terenie miejscowości znajdują się obiekty zabytkowe objęte ścisłą ochroną konserwatorską oraz liczne atrakcje turystyczno - przyrodnicze. Są to m.in.:

- zespół kościoła parafialnego p.w. NMP Królowej Polski (murowany kościół z lat 1911 – 1912, relikwiarze z XVII wieku)
- drewniana cerkiew grecko - katolicka pod wezwaniem Św. Bazylego z 1756 roku wraz z przycerkiewnym cmentarzem
- cmentarz wojenny z I wojny światowej
- teren byłego obozu zagłady Żydów, Cyganów i Polaków
- pomnik przyrody - jałowiec o wysokość 7,5 metra
- zróżnicowane stylistycznie stare budownictwo mieszkaniowe, z wyraźnymi wpływami architektury z dawnych Austro -Węgier i tzw. Kongresówki

Atrakcje turystyczne w pobliżu szlaku:

A1 - Narol (Pałac Łosiów, duopolis - dwumiaсто „Narol - Lipsko”)

A2 - Wzgórze Goraje (Najwyższe na polskim Roztoczu wzniesienia: Długi Goraj - 392 m n.p.m. oraz Krągły Goraj - 389 n.p.m.)

Gmina Bełżec. Rezerwat „Wielki Dół”
Гміна Белжець. Заповідник «Велика Яма»

Muzeum - Miejsce Pamięci w Bełżcu
Музей – меморіал у Белжеці

Белжець (пол. Bełżec) – населений пункт розташований у Томашівському повіті, в гміні Белжець, біля національної дороги №17 сполучення Варшава-Львів. Назва походить від слова української мови, що означає багнисту, підмоклу землю. Земля, на якій виник Белжець, до 1572 року належала до Белзького повіту, Белзького воєводства. Спочатку вона була власністю Малдриків (герб Змії). У 1578 – 1581 роках землі було поділено. Південну смугу колишнього родинного маєтку Малдриків і Мартиновських купив Святослав Липський (герб Граблі), городельський війський.

1 березня 1607 року король Зигмунт III Ваза видав локаційний документ, який давав дозвіл закласти місто Белжець. Привілей надавав місту магдебурзьке право, а також право проведення двох торгів і ярмарків на день Св. Агнешки і Св. Вавжинця. Близько 1683 року помер Ян Липський. Після його смерті все майно перейшло до рук брата Анджея – белзького скарбника. Наступним власником був наймолодший син Анджея – Міхал, новгородський підстольник. Потім Белжець перейшов до рук Мартина Липського, внука Анджея. При ньому двірський комплекс набрав резиденційного характеру, а отже, село почало розбудовуватися. Року 1755 завдяки старанням Мартина Лепського ериговано греко-католицьку парафію в Белжеці, а у наступному році побудовано церкву, яка служила вірним греко-католицького обряду до 1837 року.

З огляду на технічний стан, церкву в 1838 році було відремонтовано: розібрано частину старої церкви і завдяки старанням тодішнього власника Белжеця – Станіслава Шмідта, а також ксьондза Леона Розоевського церкву було перебудовано. 14 липня 1772 року, внаслідок прийняття Австрією, Росією і Прусією трактату про розподіл Польщі, землі белзького воєводства стали частиною Королівства Галичини і Лодомерії, яке входило до складу Австрійської монархії Габсбургів.

Ранньою весною 1940 року німці утворили на території Белжеця табір примусової праці, спочатку для циганів, що походили з Польщі, Чехії і Німеччини, а через кілька місяців – для євреїв. Це був табір смерті для негайного знищення євреїв. Усього в 1940 – 1943 роках у таборах на території Белжеця загинуло понад півмільйона євреїв, циганів і поляків.

У 1975 році після адміністративної реформи Белжець увійшов до складу заможського воєводства, а після чергової зміни адміністративного поділу, з 1999 року, належить до Томашівського повіту Люблінського воєводства. На території Белжеця знаходяться пам'ятки історії, які перебувають під охороною держави, а також численні привабливі для туристів природні і туристичні об'єкти. До них відносяться:

- Архітектурний комплекс римо-католицького костелу Найсвятішої Пресвятої Богородиці Польської Королеви 1912 року (мурований костел 1911 – 1912 років, ракі XVII ст. На святі мощі);
- Дерев'яна греко-католицька церква Св. Василя 1756 року з при церковним цвинтарем;
- Військовий цвинтар з часів I Світової війни;
- Територія колишнього табору смерті євреїв, циганів і поляків;
- Пам'ятник природи – ялівець висотою 7,5 метра;
- Стилістично різномірні житлові забудови з виразним впливом архітектури Австро-Угорщини та так званої Конгресувки.

Туристичні об'єкти недалеко від шляху:

A1 - Нароль (Палац Лосів, дуополіс - двомісто „Нароль - Ліпско”)

A2 - Узгір'я Горай (Найвище на польському Розточчі підвищення: Довгий Горай - 392 м н.р.м , Круглий Горай - 389 м н.р.м).

Белжець. Дерев'яна греко-католицька церква св. Василя
Bełżec. Drewniana cerkiew grecko-katolicka p.w. Św. Bazylego

Водонапорна башня у Белжеці
Wieża ciśnienia w Bełżcu

Белжець. Парафіальний костел Пресвятої Богородиці Королеви Польщі
Bełżec. Kościół parafialny p.w. NMP Królowej Polski z 1912 roku

Rezerwat „Jalinka”
Заповідник «Ялинка»

- Cenne walory przyrodnicze w Południoworoztoczańskim Parku Krajobrazowym i rezerwach przyrody „Machnowska Góra”, „Korhynie”, „Jedlina” oraz „Jalinka” gdzie światową osobliwością są tzw. skamieniałe drzewa
- Pałac Lutyńskich w Wierzbicy z początku XX wieku

Atrakcje turystyczne w pobliżu szlaku:

A3 - Dęby (licznie występujące ruiny bunkrów „Linii Mołotowa”)

3 Hrebenne (ukr. Гребенне) – wieś położona na granicy Roztocza i Pobuża. Wchodzi w skład Gminy Lubicza Królewska należącej do powiatu tomaszowskiego. Pierwsze wzmianki o miejscowości pochodzą z 1458 roku, kiedy to nadano ją Raciborowi z Golejowa. Od roku 1472 Hrebenne stanowi już jednak własność królewską i podlega pod starostwo bełskie. Hrebenne to miejscowość leżąca na wschodniej granicy Unii Europejskiej gdzie znajduje się jedno z ważniejszych drogowych przejść granicznych pomiędzy Polską i Ukrainą. Niedawno otwarte kolejowe przejście graniczne, umożliwiające bezpośredni przejazd pociągiem do Rawy Ruskiej stanowi obecnie najkrótsze połączenie kolejowe między Lublinem a Lwowem.

Siedliska. Cerkiew p.w. Św. Mikołaja
Седлиська. Церква св. Миколая

Hrebenne. Cerkiew p.w. Św. Mikołaja z XVII wieku
Гребенне. Церква св. Миколая XVII ст.

Atrakcje turystyczne:

- Drewniana cerkiew p.w. Św. Mikołaja wybudowana w XVII wieku, przebudowywana i odnawiana – odpowiednio w wieku XVIII oraz XIX i XX. Obiekt sakralny posiada trójdzielną konstrukcję zrębową, zaś wszystkie trzy części są trójkondygnacyjne i dodatkowo nakryte ośmiobocznymi kopułami z latarniami. Wewnątrz cerkwi podziwiać można zachowane fragmenty ikonostasu pochodzącego z XVII - XVIII wieku.
- Drewniana, dwukondygnacyjna dzwonnica wybudowana w XVII wieku
- Przycerkiewny cmentarz z zabytkową bramką z początku XIX wieku oraz kamiennym krzyżem z przełomu XVIII i XIX wieku
- Stary, leśny cmentarz leżący w pobliżu Hrebennego na którym zachowały się nagrobki bruśnierskie

Atrakcje turystyczne w pobliżu szlaku:

A4 - Siedliska (skamieniałości, kościół z 1903 roku, cerkiew grecko-katolicka, kaplica Św. Mikołaja)

Любича Королівська (пол. Lubicza Królewska) лежить на пограниччі Східного Розточчя і Надбужанської низовини у долині річки Лукавиці – правої притоки Солокії. За адміністративним поділом населений пункт належить до Томашівського повіту на історичному шляху сполучення (балтійсько-чорноморському), а також до проєктованого транспортного коридору Via Inter Mare (національна дорога № 17) з кордонним переходом у Гребенному. Первісна назва населеного пункту (Любича або Любича) румунського походження і означає вільне поселення на значній території. Сучасну назву поселення одержало тоді, коли стало королівським селом. Закладено Любичу Королівську за волоським правом мазовецьким і більським князем Семовітом у 1420 році. На честь вродливої дочки місцевого князя Люби поселенню було надано ім'я Любича (Любич). Варто підкреслити той факт, що в Любичі осіли перші в Польщі цигани. Любича Королівська одержала міське право в 1759 році й залишалася містом аж до сорокових років ХХ століття. У часи ІІ Світової війни на території населеного пункту почали будувати бетонні бункери „Линії Молотова” та земляні укріплення, які повинні були стати охороною від гітлерівців.

Сучасна Любича Королівська є центром гміни, яка межує з Підкарпатським воєводством і безпосередньо прилягає до кордону з Україною. Площа гміни - 208 км², на якій мешкають 6637 осіб (за станом 31.12.2007 року).

Туристичні об'єкти:

- Бункери „Линії Молотова”;
- Цінні церковні пам'ятки греко-католицької (уніатської) віри костелу в Корнях, Старому Махнові і Журавцях, численні каплиці й церквичі.
- Руїни церкви Святої Параскеви в Княжах коло Любичі Королівської;
- Дзвіниці, кладовища, а також брусненські кам'яні хрести;
- Цінні об'єкти природи в Південнорозточанському національному заповіднику “Махнівська Гора”, “Коргині”, “Єдлина”, а також “Ялинка”, де знаходиться таке диво світу, як так звані “скам'янілі дерева”;
- Палац Лютинських в Вербиці початку ХХ століття.

Туристичні об'єкти поблизу шляху:

Аз - Демби (Численні руїни бункерів „Линії Молотова”)

Гребенне (пол. Hrebennie) – село, розташоване на межі Розточчя і Побужжя, входить до складу гміни Любича Королівська, що належить до Томашівського повіту. Перші згадки про Гребенне відносяться до 1458 року, коли його надано Рачиборові з Голейова. З 1472 року Гребенне вже становить, однак, королівську власність і підлягає белзькому старостві.

Гребенне – це поселення, яке лежить на східному кордоні Європейської Унії, де знаходиться один із найважливіших кордонних переходів між Польщею і Україною. Недавно відкритий залізничний кордонний переїзд, який уможливує безпосередній переїзд потягом з Гребенного до Рави-Руської і становить найкоротше залізничне сполучення між Любліном і Львовом.

Туристичні об'єкти:

- Дерев'яна церква Св. Миколая, побудована в ХVII столітті, перебудовувана і відновлювана – відповідно у ХVIII та ХIX і ХХ століттях. Сакральний об'єкт має потрійну зрубову конструкцію, де всі три частини є трирівневі і додатково вкриті восьмигранними куполами з ліхтарями. Всередині церкви викликають захоплення фрагменти іконостасу ХVII - ХVIII століття;
- Дерев'яна, дворівнева дзвіниця, побудована у ХVII столітті;
- Прицерковне клаовище із старовинною брамою початку ХIX століття, а також кам'яним хрестом часів злому ХVIII і ХIX століть;
- Старе, лісове кладовище поблизу Гребенного, на якому збереглися брусненські нагробки.

Туристичні об'єкти поблизу шляху:

А4 - Седлиська (скаменілості, костел 1903 року, греко-католицька церква, каплиця Святого Миколая)

Гміна Любича Королівська. Один із бліндажів «Линії Молотова»
Gmina Lubicza Królewska.
Jeden z bunkrów „Linii Molotowa”

Гребенне. Інтер'єр церкви
Hrebennie. Wnętrze cerkwi

Седлиська. Скаменілості
Siedliska. Skamieniałości

Кордонний перехід у Гребенному
Przejście graniczne w Hrebennem

Rawa Ruska. Dawny ratusz
Рава-Руська. Колишня ратуша

Dodatkowe atrakcje turystyczne:
A5 – Potylicz (ukr. Потелич)

4 Rawa Ruska (ukr. Рава - Руська) – brama na Ukrainę. Po raz pierwszy wspomiana jest w dokumentach z XV wieku. Wiadomo, iż książę mazowiecki Władysław w roku 1455 nazwał „Rawą” niewielką miejscowość nad rzeką Ratą - podobnie jak swoje posiadłości na Mazowszu; do nazwy tej dodał określenie „Ruska” w celu odróżnienia jej od Rawy Mazowieckiej położonej w Polsce. Rawa Ruska zaczęła odgrywać większe znaczenie w XVII wieku, przechodził przez nią szlak handlowy ze wschodu na zachód. W roku 1622 miasto uzyskało przywileje urządzania dorocznych jarmarków. Rawa Ruska stanowiła centrum ważnych wydarzeń międzynarodowych XVII-XVIII wieku. W 1698 roku miało tu miejsce spotkanie rosyjskiego cara Piotra I podczas jego powrotu z Wiednia z królem polskim Augustem II, stojącym na czele wojsk walczących z sułtanem tureckim. Rozmowy trwały trzy dni. 3 sierpnia 1698 roku monarchowie porozumieli się w kwestii wspólnych działań przeciwko Szwedom. W roku 1704 w Rawie Ruskiej spotkali się król szwedzki Karol XII i król Rzeczypospolitej Stanisław Leszczyński. Znaczące przyspieszenie tempa rozwoju miasta związane było z budową drogi kolejowej Sokal - Jarosław i Lwów - Bełżec; drogi te, uruchomione 23 listopada 1887 roku, przebiegały przez Rawę Ruską. Miasto stało się węzłem kolejowym i pozostaje nim do dziś.

Rawa Ruska. Kamienica mieszczańska
Рава-Руська. Міщанська кам'яниця

Uhnów. Kaplica Żukowskich na cmentarzu
Угнів. Каплиця Жуковських на цвинтарі

5 Uhnów (ukr. Угнів) – jedno z najstarszych historycznych miast Ziemi Bełskiej, położone na południowym brzegu rzeki Sołokii, 70 km na północny zachód od Lwowa, oddalone o 2 km od granicy polsko - ukraińskiej. Stacja kolejowa znajduje się w odległości 1km na północ od miasta. Uhnów znany jest jako najmniejsze miasto na Ukrainie – zamieszkuje je 1100 osób. Pierwszy raz Uhnów wymieniany jest w roku 1360, a w roku 1462 miasto uzyskało prawa magdeburskie. Pod koniec XVIII wieku Uhnów wchodził w skład monarchii austriackiej, a od roku 1919 należał do Polski. W 1939 roku miasto znalazło się na terenie ZSRR, zaś północny brzeg rzeki Sołokii pozostał na obszarze zajęętym przez Niemców. W roku 1947 w ramach akcji „Wiśła” miejscowa ludność ukraińska została wysiedlona. W roku 1951 zgodnie z porozumieniem radziecko - polskim Uhnów i obszary sąsiednie, na których odkryto pokłady węgla kamiennego zostały przekazane przez Polskę na rzecz ZSRR w zamian za ukraińskie tereny nad górnym Sanem. Wówczas ludność polska wyjechała z miasta, a osiedlili się w nim Ukraińcy z Beskidów. Uhnów był miastem prywatnym, dwór jego właścicieli – Radzanowskich – znajdował się na dzisiejszym Zamczysku, przy moście na Sołokii. W 1470 roku wspomina się o fundacji kościoła pod wezwaniem Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny. Nowy budynek kościoła na miejscu dawnego zbudowano w roku 1695, pracami kierował W. Lenartowicz. Rozwiązania architektoniczne kościoła są analogiczne, jak w kościele Św. Marka w Warężu. W 1922 roku kościół został odrestaurowany. Wówczas na fasadzie odkryto napis z datą budowy i nazwiskiem architekta.

W przeszłości śródmieście Uhnowa otoczone było niewysokim wałem obronnym. Uhnów słynął w całej

Galicji z wyrobów cechu rzemieślniczego szewców. Obuwie uhnowskie uważane było za najlepsze przez kilka stuleci. W całej Galicji znano wyrabiane w Uhnowie buty z cholewami. Jeszcze dziś w Uhnowie zobaczyć można ciekawe budynki miejskie o konstrukcji szkieletowej i zrębowej.

Atrakcje turystyczne:

- Kościół Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny z 1695 r. (murowany)
- Cerkiew Narodzenia Bogurodzicy z XVIII-pocz. XX wieku (murowana)
- Drewniana dzwonnica cerkwi Narodzenia Bogurodzicy (XIX wiek)
- Klasztor felicjanek (XIX wiek, murowany)
- Plebania z XVII wieku (murowana)
- Synagoga i szkoła żydowska (Bet - Midrasz)
- Zamczysko Radzanowskich – założycieli Uhnowa (wały ziemne)
- Betonowe stanowiska ogniowe „Linii Mołotowa”
- Młyn z XIX wieku (murowany)
- Muzeum krajoznawcze

Uhnów. Stacja kolejowa
Угнів. Залізничний вокзал

Рава - Руська (пол. Rawa Ruska) - ворота в Україну. Вперше в документах Рава-Руська згадується в XV столітті. Відомо, що белзький і мазовецький князь Владислав у 1455 році невеликий населений пункт на річці Рата назвав іменем свого володіння на Мазовецькій землі — Равою, з додатком слова «Руська» для відрізнення від Рави-Мазовецької, розташованої на території Польщі. Більшого значення набула Рава-Руська в XVII столітті, через неї проходив торговельний шлях зі Сходу на Захід. В 1622 році місту були надані привілеї на проведення щорічних ярмарків. Рава-Руська була центром важливих міжнародних подій XVII — XVIII століть. У 1698 році тут відбувалась зустріч російського царя Петра I, що повертався з Відня та польського короля Августа II, який йшов на чолі військ проти турецького султана. Протягом трьох днів йшли переговори. З серпня 1968 року монархи домовились про спільні дії проти шведів. У 1704 році у Раві-Руській зустрічалися шведський король Карл XII з королем Речі Посполитої Станіславом Ліщинським. Значне пожвавлення в розвитку міста спостерігається у зв'язку з будівництвом залізничних шляхів Сокаль — Ярослав та Львів — Белзець, що були прокладені через Раву-Руську і відкриті 23 листопада 1887 року. Рава-Руська стала залізничним вузлом. Актуальним це залишається і сьогодні.

**Додаткові туристичні визначні:
A5 – Потелич (пол. Potylicz)**

Угнів (пол. Uhnów) – одне з давніх історичних міст Белзької землі, розташоване на південному березі річки Солокії за 70 км на північний захід від Львова, за 2 км від Польсько-Українського кордону. Залізнична станція знаходиться на віддалі 1 км на північ від міста. Угнів відомий як найменше місто в Україні — тут нараховується 1100 мешканців. Перша згадка про Угнів належить до 1360 р., а в 1462 р. місто отримало маґдебурзьке право. З кінця XVIII ст. Угнів входить до Австрійської монархії, з 1919 р. – до Польщі. У 1939 р. місто опинилося на території СРСР, а північний берег р. Солокії відійшов до Німеччини. 1947 року в рамках акції “Вісла” українське населення виселили. У 1951 р., згідно з радянсько-польським договором, Угнів і сусідні території, на яких відкрили багаті поклади кам'яного вугілля, перейшли від Польщі до СРСР - в обмін на українські території на верхньому Сяні. Після цього польське населення з міста виїхало, і у ньому оселилися українці з Beskidів. Угнів був приватним містом, двір власників Радзановських знаходився на сучасному Замчищі при мості через Солокію. В 1470 р. згадано про фундацію костелу, який мав посвяту Успення Богородиці. Нову будівлю костелу на місці старішої збудували

у 1695 р. під керуванням будівничого В.Ленартовича. Архітектурне вирішення костелу аналогічне до костелу св. Марка у Варяжі. В 1922 р. костел був відреставрований. Тоді ж був відкритий на фасаді напис із датою побудови та прізвищем архітектора.

В старі часи Угнівське середмістя було оточене невисоким оборонним валом. Найбільше Угнів славився на всю Галичину і Волинь виробами ремісничого цеху шевців. Угнівське взуття вважалося найкращим впродовж кількох століть. По всій Галичині славилися угнівські чоботи з халявами. Ще сьогодні в Угневі можна зустріти цікаві дерев'яні містечкові будинки з каркасною і зрубною конструкцією.

Туристичні об'єкти:

- Костел Успення Пр. Діви Марії 1695 р. (мурований)
- Церква Різдва Богородиці XVIII-поч. XX ст. (мурована)
- Дерев'яна дзвіниця церкви Різдва Богородиці, XIX ст.
- Монастир феліціанок XIX ст.(мурований)
- Плебанія XVII ст.(мурована)
- Синагога та жидівська школа (Бет-Мідраш)
- Замчисько Радзановських – засновників Угнева (земляні вали).
- Бетонні довготривалі вогневі пункти “Лінії Молотова” (1939-41 рр.)
- Млин XIX ст. (мурований)
- Краєзнавчий музей

Рава-Руська. Міщанська кам'яниця Rawa Ruska. Kamienica mieszczańska

Угнів. Церква Різдва Богородиці XVIII-поч. XX ст. з дерев'яною дзвіницею Uhnów. Cerkiew Narodzenia Bogurodzicy z pocz. XX wieku z drewnianą dzwonnica

Угнів . Інтер'єр церкви Uhnów. Wnętrze cerkwi.

Угнів. Костел Успення Пр. Діви Марії Uhnów. Kościół Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny

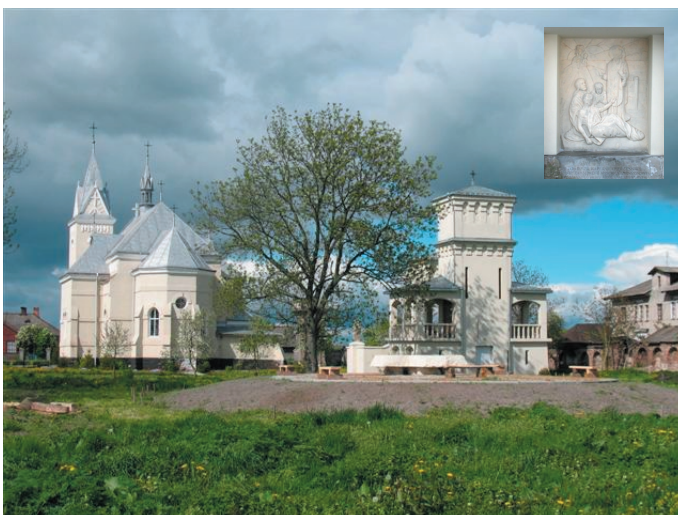
Bełz. Ratusz – wieża z zegarem
Белз. Годинникова вежа ратуші

Bełz. XVIII - wieczne malarstwo ściennie
w wieży ratusza
Белз. Настінне малярство XVIII ст. у
ратушовій вежі

Bełz. Skarb srebrnych monet z XIV wieku
Белз. Скарб срібних монет XIV ст.

Bełz. Zameczek. Płaskorzeźba św. Walentego
Белз. Замочок. Рельєф Св.Валентина

Bełz. Ruiny kościoła Dominikanów
Белз. Руїни Домініканського костелу

6 **Bełz (ukr. Белз)** słynny jest z licznych unikatowych zabytków archeologicznych i architektonicznych. Na Zameczku znajduje się grodzisko z okresu książęcego (X-XIII w.), gdzie w XIV-XVIII wieku wznosił się zamek wojewody. W uroczyskach Klemenszczyzna i Trójca odnaleziono ślady dawnych klasztorów. Zachowały się fragmenty drewnianych fortyfikacji miejskich z XVII wieku. Jednym z najstarszych drewnianych zabytków sakralnych jest cerkiew św. Paraskiewy. Zagadką stanowi zbudowana na planie sześcioboku kaplica położona przy wjeździe od strony Lwowa (znana jako „wieża ariańska”). Dużą wartość architektoniczną, historyczną i zabytkową posiadają klasztory Dominikanów i Dominikanek oraz cerkiew Św. Mikołaja. O Żydach zamieszkujących niegdyś Bełz przypominają już jedynie przebudowany dom modlitwy Irsze Lew w śródmieściu, kirkut z kilkoma macewami oraz mykwa. Współcześnie do okresu książęcego Bełza nawiązuje nazwa uroczyska Zameczek. Jeszcze w epoce książęcej znajdowała się tu cerkiew, z której w roku 1382 węgierski namiestnik Galicji książę Władysław Opolski wywiózł do Częstochowy legendarną ikonę Najświętszej Marii Panny, która z czasem stała się najcenniejszą relikwią w Polsce. Zbudowana na planie sześcioboku murowana budowla z cegły, położona przy drodze z Zameczku do śródmieścia to kaplica Snopkowskich, powstała w miejscu dawnej cerkwi.

W roku 1377 „Hospodar Rusi” Władysław Snopkowski przyznał Bełzowi magdeburskie prawa miejskie nadające mu samorząd oraz przywilej składu soli. Wraz ze śródmieściem powstawały przedmieścia: lwowskie i lubelskie. W tym okresie w Bełzie zaczynają organizować się trzy społeczności: ruska, polska i żydowska. Po zniszczeniu miasta przez Tatarów Bełz, w roku 1509 uzyskał potwierdzenie magdeburskich praw miejskich. Bełz został odbudowany, nowy plac rynkowy uzyskał klasyczną formę kwadratu, od strony zachodniej miasto odgródzono kilkoma rzędami wałów.

W XVI-XVII wieku w śródmieściu powstały dwa klasztory dominikańskie - męski i żeński - z monumentalnymi świątyniami oraz celami zakonników. Z tego okresu w wieży dzisiejszego ratusza zachowały się unikalne malowidła ściennie przedstawiające sceny rodzajowe z życia dominikanów. Po kasacie austriackiej budynki klasztoru męskiego przekazano parafii rzymskokatolickiej, cele klasztoru żeńskiego przeznaczono na potrzeby administracyjne, a świątynię oddano społeczności grecko-katolickiej. Obecnie budynki te są stopniowo odrestaurowywane.

Synagoga żydowska była jedną z największych tego typu budowli w regionie. Została całkowicie zniszczona podczas II wojny światowej. Obecnie na jej miejscu znajduje się boisko szkolne. Stopniowo dzięki środkom finansowym chasydów odbudowywany jest cmentarz żydowski.

Dodatkowe atrakcje turystyczne:

A6 – Czerwonogród (Krystynopol) [ukr. Червоноград (Кристинопол)]

Белз. Дерев'яна церква Св.Параскеви – XVII ст.
Bełz. Drewniana cerkiew Św. Paraskewy

Белз (пол. Bełz) багатий на унікальні археологічні та архітектурні пам'ятки. На Замочку простежується городище княжої доби X-XIII ст., де у XIV-XVIII ст. розташовувався воєводський замок, в урочищах Клименщина та Трійця віднайдено сліди давніх монастирів. Збереглися фрагменти земляних укріплень міста XVII ст. Однією з найдавніших українських дерев'яних сакральних пам'яток є церква Св. Параскеви. Загадковою є шестигранна каплиця прив'їзді з боку Львова (знана як "Аріяньська вежа"), велику архітектурну, історичну й мистецьку вартість мають монастирські комплекси братів Домініканів та сестер Домініканок, церква Св. Миколая. Про белзьких юдеїв нагадують лише перебудований молитовний будинок Ішре Лев на середмісті, окописько з кількома мацевами та міква.Сьогодні пам'ять про княжий період Белза зберігається у назві урочища Замочок. Ще в княжі часи тут була церква, з якої 1382 року угорський намісник Галичини, князь Владислав Опольський, вивіз до Ченстохови легендарну ікону Пресвятої Богородиці, де згодом вона стала найславнішою святинею Польщі. Мурована з цегли шестигранна будівля по дорозі із замочку до Середмістя – це каплиця Снопковських, зведена у 1606 р. на цвинтарі давньої белзької церкви.

У 1377 р. "Господар Руси" Владислав Опольський надав містові маґдебурзьке право на самоврядування та право складу солі. Одночасно з середмістям формуються передмістя: Львівське та Люблінське. У цей час в Белзі починають формуватися три громади - руська, польська і юдейська. Після знищення Белза татарськими набігами, 1509 року місто дістає повторне підтвердження маґдебурзького права. Белз відбудовується, нова Ринкова площа отримує класичну форму квадрату, місто відгороджується із заходу кількома рядами валів.

У 16-17 ст. в Середмісті закладаються два Домініканські монастирі: чоловічий та жіночий, з величними мурованими храмами та монастирськими келіями. Від того часу у вежі теперішньої ратуші збереглось унікальне сюжетне настінне малрство із сценами з життя домініканців. Після австрійської касації будівлі чоловічого монастиря передають римо-католицькій парохії, келії жіночого – для адміністративних потреб, а храм – греко-католицькій громаді. Зараз ці будівлі поступово реставруються. Єврейська Синагога, одна з найбільших в регіоні, дощенту знищена в часі 2-ої світової війни – зараз на її місці – поле шкільного стадіону. Єврейський цвинтар поступово відновлюється за кошти хасидів.

Белз. Вхід до каплиці Снопковських
Bełz. Wejście do kaplicy Snopkowskich

Додаткові туристичні визначні:

А6 - Червоноград (Кристинопол) [пол. Czerwonogród (Krystynopol)]

Белз. Каплиці над Солокією на Замочку
Bełz. Kaplice nad Sołokiją na Zameczku

Белз. Кам'яний хрест біля церкви Св.Параскеви
Bełz. Krzyż kamienny przy cerkwi Św. Paraskiewy

Белз. Хасиди
Bełz. Chasydy

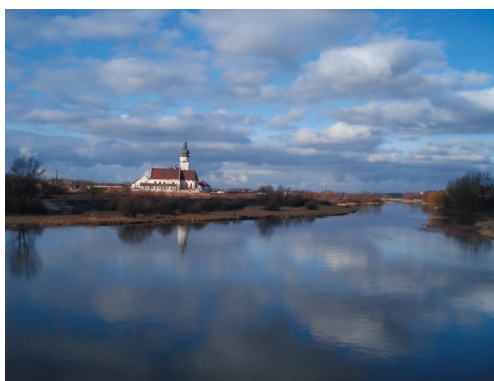
Panorama Waręża
Панорама Варяжа

Marka przy klasztorze Pijarów został zbudowany w latach 1688 - 1693 według projektu W. Lenartowicza. Do świątyni dobudowano dwa gmachy klasztorne, z których jeden przetrwał do dziś. We wnętrzu kościoła zachowały się freski z II poł. XVIII wieku, tworzące wraz z ołtarzem całość kompozycyjną poprzez umiejętne połączenie architektury z malarstwem. Na obrzeżach Waręża do roku 1939 znajdowała się drewniana cerkiew „Nagórna” z 1677 roku. Obecnie w tym miejscu położony jest cmentarz, za którym przebiega ukraińsko - polska linia graniczna. Jedną z ciekawostek przyrodniczych Waręża stanowi drzewo tulipanowe. W miejscowości tej znajduje się też przejście graniczne (Waręż - Uśmierz).

Dodatkowe atrakcje turystyczne:

A7 – Uhrynów (ukr. Угринів)

8) **Sokal (ukr. Сокаль)** położone jest na prawym brzegu Bugu, w odległości 86 km od Lwowa, z którym posiada połączenie kolejowe i drogowe. Obszar, na którym znajduje się Sokal, w przeszłości wchodził w skład Rusi Kijowskiej, a następnie należał do Księstwa

Sokal – Żwirka. Kościół Bernardynów
p.w. Matki Bożej Pocieszenia
Сокаль – Жwirka. Костел Бернардинів

wzmianki o mieście Litowież pochodzą z XV wieku, kiedy wielki książę litewski nadał mu magdeburgskie prawa miejskie. W miejscu, gdzie znajdowała się cerkiew Św. Paraskewy z 1689 roku, zrujnowana przez artylerię austro - węgierską w 1915 roku, znajduje się krzyż pamiątkowy. Cerkiew p.w. Ofiarowania Najświętszej Marii Panny jest zabytkiem o znaczeniu państwowym.

10) **Stara Lisznia (ukr. Стара Лішня)** wieś na Wołyniu, po raz pierwszy wzmiankowana w źródłach pisemnych przed 555 laty. Miejscowość znana jest dzięki zbudowanej za środki parafian cerkwi (1773-1778). Cerkiew stanowi przykład ludowej architektury drewnianej XVIII-wiecznego Wołynia.

Stara Lisznia. Cerkiew z XIII wieku
Стара Лішня .Церква XIII ст.

7) **Waręż (ukr. Варяж)** - niegdyś stare miasto, obecnie wieś na granicy z Polską. Pierwsza pisemna wzmianka na temat Waręża pochodzi z roku 1482. W 1538 roku, gdy właścicielem był Feliks Oszczowski, na mocy przywileju króla polskiego Zygmunta I Starego miała miejsce lokacja miasta. Nadając Warężowi magdeburgskie prawa miejskie król przyznał przywilej urządzania jarmarków w następujących dniach: dniu Św. Stanisława, Św. Prokopa i w dniu Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny. Tygodniowym dniem targowym był wtorek. Do roku 1951 Waręż pozostawał w granicach Polski, a od 15 lutego 1951 roku wszedł w skład ZSRR. Waręż utracił status miasta, a nawet nazwę. W roku 1991 przywrócono historyczną nazwę „Waręż”, ale miejscowość do dziś pozostaje wsią. W śródmieściu znajduje się cerkiew Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny (od 1784 r. funkcjonowała jako kościół, w roku 1818 dziedzic Drzewiecki przekazał budynek na potrzeby cerkwi). Obecnie cerkiew jest odrestaurowana i czynna. Barokowy kościół p.w. Św.

Waręż. Drzewo tulipanowe
Варяж. Тюльпанове дерево

9) **Litowież (ukr. Литовеж).** Teren wsi zamieszkały był od dawna. W niewielkiej odległości na brzegu Bugu odkryto pozostałości osad i pochówków z epoki miedzi. Grodziska „Zamek” i „Górka” datuje się na XI-XIII wiek. W XIV wieku książęta litewscy zbudowali tu zamek z potężnymi fortyfikacjami i basztami. Stąd właśnie pochodzi nazwa wsi – Wieża Litewska albo Litowież. Pierwsze

Sokal. Cerkiew Św. Mikołaja
(murowana) XVII wiek
Сокаль. Церква Св.Миколи
(мурована) XVII ст.

Litowież. Drewniana cerkiew Św. Paraskewy XVIII – XIX
Литовеж. Дерев'яна церква Св.Параскеви XVIII-XIX

Варяж (пол. Waręż) - колись давнє місто, тепер село на кордоні з Польщею. Перша письмова згадка про Варяж датована 1482 р. У 1538 р. за власника Фелікса Ощовського відбулась локація міста за привілеєм польського короля Зигмунда I Старого. Надаючи Варяжеві магдебурзьке право, король визначив головні ярмарки на такі дні: св. Станіслава, св. Прокопія і в свято Зачаття Пресвятої Богородиці, щотижневим торговим днем був вівторок. До 1951 р. Варяж належав до Польщі, а з 15 лютого 1951 р. переданий Польщі до складу УРСР. Місто втратило було свій міський статус та навіть назву. З 1991 р. історична назва "Варяж" повернута, але давнє місто дотепер залишається селом. В середмісті розташована церква Успіння Пресвятої Богородиці, яка була зведена у 1784 як костел, а в 1818р дідич Джевицький перебудував його на церкву. Зараз церква відреставрована і діюча. Костел Святого Марка монастиря

Церква Богородиці (колись парафіяльний костел)
Cerkiew Bogurodzicy (wcześniej kościół parafialny)

Піярів споруджений у 1688-1693р за проектом В. Ленартовича в стилі барокко. Дохрамбулиприбудовані два монастирські корпуси, один з яких зберігся донині. В інтер'єрі костелу збереглися фрески другої половини 18 ст., які разом з вівтарем склали єдину композицію, вдало поєднуючи архітектуру з живописом. На краю Варяжа (села) до 1939 р. стояла дерев'яна Нагірна церква 1677 р. Тепер на тому місці – кладовище, одразу за яким – лінія польсько-українського кордону. Однією з природніх цікавинок Варяжа є тюльпанове дерево. Варяж також є місцем переходу "Варяж-Усміж".

Варяж. Костел Св.Марка (1693)
Waręż. Kościół p.w. św. Marka (1693)

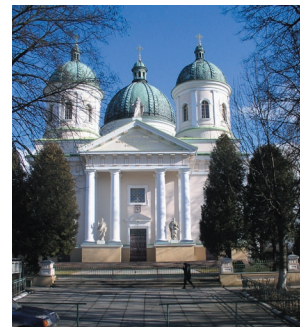
**Додаткові туристичні визначні:
A7 – Угринів (пол. Ugrynów)**

Сокаль (пол. Sokal) розташоване на правому березі річки Західний Буг, за 86 км. від Львова, з яким зв'язане залізницею та автомагістраллю. Територія, на якій розташований Сокаль, належала в далекому минулому до Київської Русі, згодом - до Галицько-Волинського і Белзького удільного князівств. На території Сокаля виявлено археологічні знахідки з доби мезоліту, неоліту й бронзи, ранньої і княжої, грецької й кельтські. Сокаль

Сокаль. Пам'ятка архітектури
Sokal. Pamiątka architektury

вперше згадується у документах 1377 року, як місто Белзького князівства. У новобудови міста гармонійно вписують пам'ятки старовини: Миколаївська ренесансна церква XVI ст., Михайлівська церква XVIII ст, бароковський архітектурний ансамбль монастиря Бернардинів XVII ст., церква св. Апостолів Петра і Павла, гімназія поч XX ст.

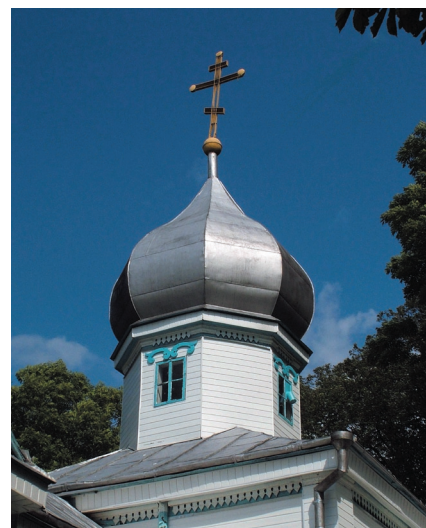
Сокаль. Церква Петра і Павла
Sokal. Cerkiew Piotra i Pawła

Литовеж (пол. Litowież). Територія села була заселена здавна. Поблизу нього на березі Західного Бугу виявлено залишки поселення й поховання доби міді. Городища „Замок” і „Гірка” датовані XI –XIII ст. У XIV столітті Литовські князі побудували тут замок з потужними земляними укріпленнями і сторожовими вежами. Звідси і походить назва села - Литовська вежа, або Литовеж. Перші згадки про місто Литовеж належать до XVст., коли великий князь литовський надав Литовежу магдебурзьке право. Памятний хрест на місці, де стояла церква святої Параскеви П'ятниці, побудована 1689 року, зруйнована під час Першої світової війни 1915 року Австро-Угорською артилерією. Введенська церква села Литовежа (1791 рік)- пам'ятка архітектури державного значення.

Стара Лішня (пол. Stara Lisznia) - село на Волині, якому виповнилося 555 років із часу першої писемної згадки. Славиться село своєю Церквою, яку було споруджено у 1773–1778 роках на кошти парафіян. Церква є зразком народного дерев'яного зодчества Волині XVIII ст.

Варяж. Костел Св.Марка (1693).
Настінне малярство в костелі
Waręż. Kościół p.w. św. Marka (1693).
Malarstwo ścienne

Стара Лішня, баня церкви
Kopuła cerkwi w Starej Liszni

Niskienicze. Ikonostas w cerkwi
Низкиничі. Іконостас у церкві

11 **Nowowołyńsk (Niskienicze) [ukr. Нововолинськ (Нискеничі)]** - wieś rodzinna znanego szlachcica ukraińskiego, wojewody kijowskiego i bractawskiego, senatora Adama Kisiela. Dzięki jego wsparciu zbudowano tu w roku 1643 cerkiew Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny.

12 **Zimno [ukr. Зимне]**. Na południowych przedmieściach Włodzimierza, we wsi Zimno znajduje się unikalne, częściowo opisane przez badaczy grodzisko z VIII-X wieku. W pobliżu grodziska położony jest stary prawosławny monaster założony w okresie Rusi Kijowskiej przez Włodzimierza Wielkiego – Świętogórski Klasztor p.w. Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny, który w roku 2001 obchodził jubileusz 1000-lecia. Świątynia klasztorna z XV wieku była wielokrotnie przebudowywana, ale nie utraciła potęgi i piękna minionych epok. Klasztor w Zimnem należy do najstarszych monasterów na Ukrainie. Legenda głosi, że założył go książę Włodzimierz, który we wsi Zimno w roku 1001 zbudował rezydencję książęcą ze świątyniami: na górze – p.w. Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny, a u podnóża góry – p.w. Św. Trójcy. W świetle opisu cerkiewno-historycznego z 1828 roku w miejscu dawnej cerkwi p.w. Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny książę Fedor Mychajłowycz Czartoryski w roku 1495 zbudował nowy monumentalny sobór. Wraz ze świątynią zachowała się kamienna budowla z 7 celami, zwana „teremem świętego Włodzimierza”.

Zimno. Wejście do cerkwi p.w.
Zaśnięcia NMP
Зимне. Вхід до Успенської церкви

13 **Włodzimierz Wołyński [ukr. Володимир - Волинський]** – jedno z najstarszych miast Ukrainy, położone na prawym brzegu rzeki Ługi, dopływu Bugu. Miasto założone przez księcia kijowskiego Włodzimierza Wielkiego Światosławowicza w 988 roku. Przez kilka stuleci stanowiło gospodarcze i polityczne centrum południowo - zachodniej części Rusi Kijowskiej, było stolicą państwa halicko-wołyńskiego. Godnym zwiedzenia zabytkiem jest sobór Zaśnięcia Matki Boskiej (chram Mścislawa), zbudowany w latach 1156-1160 w czasach panowania Mścislawa Izjasławowicza, wnuka Włodzimierza Monomacha. Jest to jedyny zachowany na Wołyniu zabytek architektoniczny sprzed najazdu mongolsko - tatarskiego. W jego murach władzę przyjmowało 17 kniaziów Ukrainy - Rusi. Właśnie sobór Zaśnięcia Matki Boskiej wymieniany jest jako jedno z możliwych miejsc pochówku Romana Mścislawowicza, ojca Daniela Halickiego – jednego z najwybitniejszych kniaziów ruskich, który zjednoczył Wołyń i Galicję. Odwiedziny świątyni Mścislawa pozwolą zaspokoić nie tylko pragnienie duchowe – w pobliżu, w Parku Słowiańskim od ponad 1000 lat bije cudowne uzdrawiające źródło. Niezwykłe wrażenie wywiera cerkiew Św. Bazylego (XIII-XV w.), zbudowana w formie rotundowego oktogonu. Do dziś nie dokończono studiów nad stylami wykorzystanymi w budowie cerkwi. Budowla ta nie ma analogii w architekturze światowej. Podróż przez starą centralną część miasta (od 2001 roku wchodzącą w skład rezerwatu historyczno-kulturowego „Starożytny Włodzimierz”) umożliwi turystom zapoznanie się z soborem Narodzenia Chrystusa (1718-1755) - falisty styl budowy świątyni i przyległe do

niego wieże decydują o unikalnej wartości budowli. Warto zobaczyć kościół Joachima i Anny (1752 r.), wyróżniający się smukłą architekturą późnego baroku, cerkiew Św. Mikołaja z 1780 roku, budynek z dzwonnicą z 1494 roku (w składzie soboru Zaśnięcia Matki Boskiej), sobór Św. Jerzego (cerkiew Georgijewska) z 1908 roku, kościół (cerkiew Św. Józefata) z końca XIX - początku XX wieku, muzeum historyczne i wiele innych zabytków architektury i sztuki.

Włodzimierz Wołyński. Sobór Uśpieński (świątynia Mścislawa)
Володимир - Волинський. Успенський собор (Мстиславів храм)

Zimno. Klasztor p.w. Zaśnięcia NMP (XV-XX w.)
Зимне. Успенський монастир (XV-XX ст.)

Нововолинськ (Низкиничі) [пол. Nowowołyńsk (Niskienicze)] Низкиничі — родове село відомого українського шляхтича, воєводи Київського і Брацлавського, сенатора Адама Кисля. Церква Успіння Божої Матері - пам'ятка 1643 року, споруджена за кошти Адама Кисля.

Зимне. Іконостас у церкві Zimno. Ikonostas w cerkwi

Зимне (пол. Zimno). На південних околицях міста Володимира, в селі Зимне, знаходиться одне з унікальних і частково досліджених науковцями слов'янське городище 8-10 ст. Поблизу городища заснована Володимиром Великим за часів Київської Русі древня православна обитель – Зимненський Святогірський Успенський монастир, який у 2001 р. відзначав своє 1000-ліття. Монастирський храм, зведений у 15 ст., неодноразово перебудовувався, але зберіг велич і красу давніх епох. Зимненський святогорський монастир належить до найдавніших на Україні. За легендою, його заснував князь Володимир, який недалеко від міста Володимира. В селі Зимне, звів у 1001 році князівську резиденцію з храмами: на горі – в ім'я Успіння Богоматері, а біля підніжжя гори – на честь Трійці. Як свідчить церковно-історичний опис 1828 року на місці древньої Успенської церкви князь Федір Михайлович Чарторийський в 1495 році збудував великий Свято-Успенський собор. А поруч з цим храмом збереглася кам'яна будівля з 7 келіями, яку називають „Теремом святого Володимира”.

Низкиничі. Саркофаг Адама Киселя Niskienicze. Sarkofag Adama Kisiela

Низкиничі. Церква Успіння Божої Матері Niskienicze. Cerkiew p.w. Zaśnięcia Matki Bożej

Володимир - Волинський (пол. Włodzimierz Wołyński) – одне із найстаріших міст України, розташоване на правому березі річки Луги, притоки Західного Бугу. Засноване Великим князем київським Володимиром Святославовичем у 988р., місто декілька століть було економічним і політичним центром південно-західної частини Київської Русі, столицею Волинсько-Галицької держави. Перед очима відвідувачів постає величний Свято-Успенський собор (Мстиславів храм), збудований у 1156-1160 рр. за часів Мстислава Ізяславовича, онука Володимира Мономаха. Це єдина пам'ятка архітектури домонгольського періоду, що збереглася на території Волині. В його стінах приймали князівство 17 князів України-Русі. Саме Успенський собор вказується як одне з можливих місць поховання Романа Мстиславовича, батька Данила Галицького - одного з найхоробріших руських князів, що об'єднав Волинь та Галичину. Відвідавши Мстиславів храм, можна вгамувати не лише духовну спрагу, поруч у парку “Слов'янський” ось уже понад 1000 років б'є животворне цілюще джерело. Надзвичайне враження справляє Василівська церква-ротонда XIII-XV ст., збудована на восьмипелюстковому фундаменті. Ще й досі до кінця не вивчені стилі використані в її побудові. Вона не має аналогів у світовій архітектурі. Подорож старою центральною частиною міста, яка з 2001 року відноситься до Державного історико-культурного заповідника “Стародавній Володимир”, познайомить туристів з Собором Різдва Христового 1718-1755 рр. (хвилястий характер побудови цього храму, фланкуючі до нього вежі роблять його унікальним), костелом Якіма та Анни 1752р., який відрізняється стрункістю архітектурних форм пізнього бароко, Миколаївською церквою 1780 р., будинком з дзвіницею 1494р. (що входить в комплекс Свято-Успенського собору), Собором Святого Юрія Переможця (Георгіївська церква) 1908 р., костелом (Церква св. Йосафата) кін. XIX - поч. XX ст., історичним музеєм та іншими пам'ятками архітектури і мистецтва.

Зимне. Успенський монастир (XV-XX ст.) Zimno. Świętogórski klasztor p.w. Zaśnięcia NMP (XV-XX w.)

Володимир-Волинський. пам'ятка архітектури XIX ст. Włodzimierz Wołyński. Pamiątka architektury z XIX wieku

Володимир-Волинський. Василівська церква. Włodzimierz Wołyński. Cerkiew Św. Bazylego

14 Uściług (ukr. Устілуг) - pierwsza wzmianka na temat Uściługa pochodzi z kroniki z roku 1150 i związana jest z imieniem wielkiego księcia kijowskiego Izjasława Mściśławowicza. Po uzyskaniu niepodległości przez Ukrainę w mieście otwarto międzypaństwowe przejście graniczne z Polską (Uściług - Zosin). W roku 1886 w Uściługu urodził się ukraiński artysta-malarz Petro Bromyrski. W latach 1892-1914 w mieście mieszkał kompozytor Igor Strawieński.

Zosin. Most na rzece Bug
Зосин. Міст через річку Буг

15 Zosin (ukr. Зосин) – miejscowość graniczna położona w południowo-wschodniej części Gminy Horodło nad rzeką Bug, w obrębie Grzędy Horodelskiej. Wieś powstała w latach 1921 - 23 w wyniku parcelacji folwarku Zosin, który utworzony został w XIX wieku na gruntach Strzyżowa należących wówczas do rodu Ożarówskich (tereny te następnie w drodze spadku przypadły Zofii Skarżyńskiej, która sprzedała majątek Edwardowi Chrzanowskiemu). Współcześnie Zosin kojarzony jest przede wszystkim z funkcjonującym tu międzynarodowym przejściem granicznym dla samochodów osobowych Zosin – Uściług, które powstało na bazie funkcjonującego wcześniej międzypaństwowego przejścia dla obywateli Polski i Ukrainy.

Uściług. Dom Igora Strawieńskiego (1892 - 1914)
Устілуг. Будинок Ігора Стравінського (1892 - 1914 рр.)

Atrakcje turystyczne:

- Most na rzece Bug zbudowany na bazie elementów mostu fordzińskiego powstałego w 1893 roku, łączącego Bydgoszcz z Fordonem (wówczas był to trzeci pod względem wielkości most w Europie). Po odbudowie w 1956 roku most pocięto na kawałki, a jego fragmenty przewieziono do Terespoła, Brzegu nad Odrą oraz Zosina nad Bugiem.
- Rezerwat przyrody (jezioro „Kacapka”)
- Zakole Bugu - najdalej na wschód wysunięty punkt Polski

16 Strzyżów (ukr. Стрижів) – miejscowość leżąca na terenie Gminy Horodło w powiecie hrubieszowskim. Pierwsze wzmianki o miejscowości pojawiają się w staroruskich latopisach z XIV wieku, które wspominają o nadaniu wsi w roku 1376, przez księcia Jerzego Chełmskiego władcy chełmskiemu. Władysław Jagiełło nie uznawał jednak tego nadania, stąd też Strzyżów pozostawał własnością królewską do 1462 roku, kiedy to wieś król Kazimierz Jagiellończyk nadał Janowi Łażniewskiemu. W latach 1762-1786 w Strzyżowie wybudowano dwukondygnacyjny pałac, który zachował się do dnia dzisiejszego. W XIX wieku funkcjonowała tu również gorzelnia, a w 1897 roku powstała cukrownia.

Pałac w Strzyżowie
Стрижів, палац

Atrakcje turystyczne:

- Późnobarokowy pałac z XVIII wieku wybudowany w latach 1762-1786 przez Ludwikę Honoratę oraz Stanisława Lubomirskich, poddany następnie przebudowie przez ród Ożarówskich w roku 1836.
- Drewniana, jednonawowa cerkiew p.w. Narodzenia Bogurodzicy z 1817 roku o konstrukcji zrębowej z wewnętrznym sklepieniem kolebkowym, zlokalizowana w miejscu poprzedniej cerkwi z 1724 roku. Od 1947 roku siedziba parafii rzymskokatolickiej pod wezwaniem Narodzenia Najświętszej Marii Panny powołanej przez Stefana Wyszyńskiego
- Zabytkowa zabudowa Cukrowni „Strzyżów” z 1897 roku

Hrubieszów. Cerkiew p.w. Wniebowzięcia NMP
Грубешів. Успенська церква

17 Hrubieszów (ukr. Грубешів). Miasto województwa lubelskiego, położone w ramionach rzeki Huczwy (dopływ Bugu) na terenie Kotliny Hrubieszowskiej w odległości 18 km od międzynarodowego przejścia granicznego z Ukrainą w Zosinie. Najdalej wysunięte na wschód miasto Polski. Pierwsza wzmianka o Hrubieszowie pochodzi z 1254 roku jako osadzie położonej wśród lasów, posiadającej dwór myśliwski. Rolę stolicy myśliwskiej pełnił jeszcze w czasach jagiellońskich, co zostało utrwalone w nadanym przez króla Zygmunta Augusta w XVI wieku herbie miejscowości przedstawiającym jelenią głowę, między rogami której umieszczone są dwa krzyże. Prawa miejskie magdeburskie Hrubieszów uzyskał w roku 1400 z rąk Władysława Jagiełły co było impulsem do dynamicznego w kolejnych latach rozwoju miasta. W roku 1800 ks. Stanisław Staszic po odkupieniu terenów starostwa hrubieszowskiego od wojewody bełskiego tworzy tu Towarzystwo Rolnicze Hrubieszowskie. Z ciekawostek historycznych wartym podkreślenia jest fakt, że w Hrubieszowie urodził się Abraham Stern – twórca jednej z pierwszych maszyn liczących.

Hrubieszów. Cerkiew p.w. Wniebowzięcia NMP. Wnętrze głównej kopuły
Грубешів. Успенська церква. Головна баня

Устилуг (пол. Uściług) - перша згадка про Устилуг в літописах належить до 1150 року і пов'язана з ім'ям великого князя київського Ізяслава Мстиславовича. Після здобуття Незалежності України в місті відкрито міждержавний перехід з Польщею Устилуг-Зосин. У 1886 в місті народився український художник Петро Бромірський. 1892-1914 рр. - в Устилузі проживав композитор Ігор Стравінський.

Устилуг. Прицерковний цвинтар XIX ст.
Uściług. Cmentarz przycerkiewny (XIX wiek)

Зосин (пол. Zosin) - населений прикордонний пункт, розташований в південно-східній частині гміни Городло над рікою Буг, в межах Гряди Городельської. Село виникло в 1921 - 1923 роках унаслідок поділу фільварку Зосин, який виник у XIX столітті на ґрунтах Стрижева, що належали в той час роду Ожаровських (ця земля потім відійшла у спадок Софії Скаржинській, яка продала маєток Едвардові Хшановському). Сьогодні Зосин асоціюється перш за все з міжнародним кордонним переходом для особистих автомобілів, який тут функціонує, - Зосин – Устилуг, що постав на базі міждержавного переходу для громадян Польщі й України. Туристичні об'єкти:

- Міст на ріці Буг, побудований на основі в ті часи це був третій за величиною міст у Європі). Після відбудови у 1956 році міст поділено на шматки, а його фрагменти перевезено до Тересполья, Бжегу на Одром та до Зосина над Бугом.
- Резерват природи (озеро „Кацапка”)
- Залучина Бугу –висунутий найбільш далеко на схід пункт Польщі .

Стжижів (пол. Strzyżów) - населений пункт на території гміни Городло в Грубешівському повіті. Перші згадки про поселення з'являються у давньоукраїнських грамотах XIV століття, які згадують по передачу села року 1376 князем Юрієм Холмським холмському владіці. Владислав Ягайло, однак, не визнав цієї передачі, тому Стжижів залишався королівською власністю до 1462 року, коли король Казімеж Ягелончик віддав село Янові Лазневському. У 1762-1786 роках у Стжижіві побудовано двоповерховий палац, який зберігся до сьогодні. У XIX столітті тут функціонувало також горілчане підприємство, а в 1897 року засновано цукроварню. Туристичні об'єкти:

- Пізньобароковий палац XVIII століття, побудований у 1762-1786 роках Людвігою Гоноратою та Станіславом Любомірським, пізніше перебудований родом Ожаровських у 1836 році.
- Дерев'яна, однозальова церква Різдва Богородиці 1817 року зрубової конструкції з внутрішнім бочарним склепінням, розташована на місці церкви 1724 року. З 1947 року центр римо-католицької парафії Різдва Найсвятішої Діви Марії, заснованої Стефаном Вишинським;
- Давня будівля цукроварні „Стрижів” 1897 року.

Грубешів (пол. Hrubieszów). Місто Люблінського воєводства, розташоване на берегах ріки Гучви (притока Бугу) на території Грубешівської Котловини за 18 км від міжнародного кордонного переходу з Україною у Зосині. Це найбільш висунуте на схід місто Польщі. Перша згадка про Грубешів походить 1254 року як про поселення серед лісу, у якому є мисливський двір. Роль мисливського заїзду виконував ще в ягелонські часи, що закріпилося у наданому королем Зигмунтом Августом у XVI столітті гербі міста, що представляв голову оленя, між рогами якого розміщено два хрести. Магдебурзьке міське право Грубешів отримав у 1400 році з рук Владислава Ягела, що у наступні роки було поштовхом до динамічного розвитку міста. У 1800 році ксьондз Станіслав Сташці після купівлі території Грубешівського староства у більського воєводи створює тут Грубешівське аграрне товариство. Серед цікавих історичних фактів варто підкреслити те, що у Грубешіві народився Абрагам Стерн – творець однієї з перших обчислювальних машин.

Грубешів. Садиба сім'ї Du Chateau. Нині музей
Hrubieszów. Dworek rodziny Du Chateau. Obecnie muzeum

Зображення Сокальської Божої Матері
Obraz z wizerunkiem Matki Bożej Sokalskiej

Грубешів. Костел Домініканів св. Миколая
Hrubieszów. Kościół Dominikanów p.w. Św. Mikołaja

Okolice Hrubieszowa leżą w obrębie dawnych Grodów Czerwieńskich. Stąd też w pobliżu miasta znajdują się liczne wczesnośredniowieczne osady, cmentarzyska, kurhany i inne stanowiska archeologiczne.

Atrakcje turystyczne:

• Kościół i Klasztor Dominikanów z lat 1736 - 1766 (obecnie kościół Św. Mikołaja), • Dworek Du Chateau z lat 1791 – 1860, mieszczący obecnie Muzeum im. Ks. Stanisława Staszica, • 13-to kopułowa cerkiew prawosławna p.w. Wniebowzięcia NMP z 1873 roku (jedna z trzech tego typu na świecie), • XIX – wieczne kramy zwane „Sutkami”, • Murowane dwory Golakowskich i Kiesewetterów, • XVIII - wieczna plebania, w której urodził się Bolesław Prus, • Liczne dworki i domy drewniane, w tym rodzinny dom Wiktora Zina, • Kościół rzymskokatolicki p.w. Św. Stanisława Kostki (Sanktuarium Matki Bożej Sokalskiej) z 1630 roku. W skład zabytkowego zespołu, wchodzi: cerkiew murowana zbudowana w latach 1795-1828 (obecnie kościół), dzwonnica z 1868 roku, drewniana plebania z początków XX wieku, • Poddominikański, bazylikowy kościół rzymskokatolicki Parafii Św. Mikołaja (powstał w latach 1736-1766), • Stary i nowy cmentarz żydowski w Hrubieszowie wybudowane odpowiednio w XVI i XIX wieku

18 **Gródek (ukr. Городок)** – wieś położona w powiecie hrubieszowskim na terenie Gminy Hrubieszów nad rzekami Huczwa i Bug w granicach Kotliny Hrubieszowskiej. Miejscowość znana w polskiej historii i archeologii jako miejsce, gdzie znajduje się stare słowiańskie grodzisko (X - XIII w.) wspomniane w XV wieku przez Jana Długosza jako gród Wołyń. Odkryta osada w Gródku z okresu 3100-2500 r. p.n.e. okazała się kopalnią wiedzy na temat życia ludności kultury pucharów lejkowatych. Prace wykopaliskowe prowadzono również na cmentarzysku kultury łużyckiej z początku I tysiąclecia p.n.e., gdzie wydobyto wiele popielnic z prochami zmarłych. Z istotniejszych faktów dotyczących historii miejscowości wyróżnić można:

- Budowę w 1725 roku grecko-katolickiego klasztoru Bazylianów
- Wzniesienie dwóch drewnianych cerkwi w roku 1760 oraz na początku XIX wieku
- Pochowanie na obecnie zniszczonym, miejscowym cmentarzu Joanny Gródeckiej (matki chrzestnej Bolesława Prusa)
- Cenne stanowiska archeologiczne Słowian w Gródku

Gródek (X – XIII w.) Naczynie gliniane z wykopalisk archeologicznych (XIII w.) Городок (X-XIII st.). Глиняна посудина, знайдена при археологічних розкопках (XIII ст.)

Czumów. Pałac z II połowy XIX wieku Чумів. Палац (II пол. XIX ст.)

19 **Czumów (ukr. Чумів)** - wieś położona w Gminie Hrubieszów nad rzeką Bug w obrębie Kotliny Hrubieszowskiej. Najstarsza wzmianka o miejscowości pochodzi z 1400 roku. W pierwszej połowie XIX wieku Czumów był w posiadaniu rodziny Kurdwanowskich, a następnie Rastawieckich. W 1891 roku wieś zakupił Zdzisław Pohorecki, który wybudował na nadbużańskiej skarpie eklektyczny pałac. W czasie I wojny światowej w pałacu mieścił się austriacki szpital polowy. W latach 80-tych pałac został przejęty przez prywatnych właścicieli.

Atrakcje turystyczne:

- Pałac z II połowy XIX wieku, • Rezerwat „Królewski Kąt”

Ślipcze. Jeden z wielu kurhanów Сліпче. Один із багатьох курганів

20 **Ślipcze (ukr. Сліпче)** - wieś powiatu hrubieszowskiego, leżąca na terenie Gminy Hrubieszów. Dawniej znana była pod nazwą Ślepce lub Ślepce. Pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z roku 1376, kiedy to notowana była jako własność władcy chełmskiego po nadaniu przez księcia Jerzego Chełmskiego. Ostatnimi właścicielami Ślipcza był ród Pohoreckich.

Atrakcje turystyczne:

- Grupa kurhanów położonych wzdłuż rzeki Bug pochodzących prawdopodobnie z okresu wpływów rzymskich (pierwsze wieki naszej ery), • Malowniczy przełom Bugu

Atrakcje turystyczne w pobliżu szlaku: A8 - Masłomęcz (cmentarzysko i osada Gotów z II - IV w. n.e.)

21 **Kryłów (ukr. Крилів)** - miejscowość graniczna położona w Gminie Mircze nad rzeką Bug, w odległości 16 kilometrów na południe od miasta powiatowego Hrubieszów. Geneza miejscowości nawiązuje do tego, iż w dawnych wiekach tereny te najeżdżane były przez Tatarów, którzy rabowali żyjących tu ludzi. Aby uniknąć śmierci i uchronić mienie przed zrabowaniem ludzie skrywali się w małym drewnianym zameczku na wyspie, która w połączeniu z rozległymi bagnami stanowiła bezpieczną fortecę. W wieku XV istniał już w miejscu drewnianej warowni murowany zamek wzniesiony przez Tęczyńskich herbu Topór, drewniany kościół i miasteczko.

W okresie tym osada rozwijała się dość dynamicznie o czym świadczy fakt, że w 1523 roku Kryłów wymieniano się jako miasto. Włości kryłowskie weszły następnie w drogę wniesionego posagu w posiadanie Ostrorogów. Dynamiczny rozwój wielokulturowego miasta (społeczność tworzyli Polacy, Żydzi oraz Ukraińcy) zatrzymały I i II wojna światowa powodując jednocześnie znaczny spadek liczby mieszkańców (na początku XX wieku w Kryłowie zamieszkiwało blisko 3000 ludzi, po II wojnie światowej ich liczba spadła do poziomu 300, obecnie zamieszkuje tam około 400 osób).

Kryłów. Ruiny zamku Ostrorogów Крилів. Підземелля замку Остророгів

Околиці Грубешова лежать у межах колишніх Червенських Городів, тому поблизу міста знаходяться також численні ранньосередньовічні поселення поховання, кургани та інші археологічні пам'ятки. Місто лежить на території Надбужанського Природного заповідника.

Туристичні об'єкти:

- Домініканський костел і монастир 1736 - 1766 років (зараз костел Св. Миколая), • Маєток Du Chateau 1791 – 1860 років, де розміщено музей ім. кс. Станіслава Сташиця; • 13-тикупольна православна церква Вознесіння Пресвятої Богородиці 1873 року (одна з трьох такого типу на світі); • Крамниці – сутки XIX століття; • Муровані двори Голяковських і Кесеветтерів; • Плебанія XVIII століття, у якій народився відомий письменник Болеслав Прус; • Численні дерев'яні будинки, зокрема родинний будинок Віктора Зіна; • Римо-католицький костел Св. Станіслава Костки (Санктуарій Матері Божої Сокальської) 1630 року. До складу пам'яток входить: мурована церква, побудована у 1795-1828 роках (зараз костел), дзвіниця 1868 року, дерев'яна плебанія початку XX століття;
- Післядомініканський, базилічний римо-католицький костел парафії Св. Миколая (виник у 1736-1766 роках);
- Старий і новий єврейський цвинтар у Грубешові, побудовані відповідно у XVI і XIX століттях.

Городок. Кам'яна іконка (XIII ст.)
Gródek . Kamienna ikonka (XIII wiek)

Городок (пол. Gródek) – село, розташоване у Грубешівському повіті на території гміни Грубешів над річками Гучва і Буг у межах Грубешівської Котловини. Село відоме в польській історії і археології як місце, де знаходиться давнє слов'янське городище (X - XIII ст.), згадане у XV столітті Яном Длугошем як город Волинь. Відкрите у с. Грудек поселення періоду 3100-2500 років до н.е. виявилось невичерпним джерелом знань про життя людей культури лійковидних кубків. Розкопки проведено також на некрополі лужицької культури I тисячоліття до н.е., де було видобуто багато попільниць з прахом померлих. З найважливіших фактів історії місцевості можна відзначити:

- Побудову в 1725 році греко-католицького василіанського монастиря;
- Зведення двох дерев'яних церков у 1760 році та на початку XIX століття;
- Поховання на знищеному місцевому цвинтарі Йоанни Грудецької (хрещеної матері Болеслава Пруса); • Цінні археологічні стоянки слов'ян у с. Городок .

Чумів (пол. Czumów) - село, розташоване у гміні Грубешів над рікою Буг у Грубешівській Котловині. Найдавніша згадка про село походить з 1400 року. У першій половині XIX століття Чумів належав родині Курдвановських, а потім – Раствацьких. У 1891 році село купив Здзислав Погорецький, який побудував на надбужанському схилі еклектичний палац. У часи I Світової війни у палаці розмістився австрійський польовий госпіталь. У 80-тих роках палац став приватною власністю.

Чумів. Т. зв. «Королівський Кут»
Czumów. Widok na tzw. „Królewski Kąt”

Туристичні об'єкти:

- Палац II половини XIX століття;
- Заповідник „Крулевський Кут”.

Прорив річки Буг у с. Сліпче
Przełom Bugu w Ślipczu

Сліпче (пол. Ślipcze) - село Грубешівського повіту, розташоване на території гміни Грубешів. Раніше було відоме під назвою Сліпці або Слєпче. Перша згадка про село походить з 1376 року, коли воно згадувалось як власність владики Холмського, надану йому князем Юрієм Холмським. Останніми власниками Сліпчого був рід Погорецьких.

Туристичні об'єкти:

- Група курганів, розташованих вздовж ріки Буг, які походять, правдоподібно, з періоду римського впливу (перші століття нашої ери);
- Мальовничі пороги Бугу.

Туристичні об'єкти поблизу шляху:

A8 - Масломенч (некрополь і поселення готів II - IV ст. н.е.)

Крилів (пол. Kryłów) - прикордонне село, розташоване у гміні Мірче над річкою Буг, за 16 кілометрів на південь від повітового міста Грубешів. Походження поселення пов'язується з тим, що в давні часи на ці землі часто набігали татари, які грабували людей, що тут жили. Щоб уникнути смерті й зберегти майно, люди ховалися у малому дерев'яному будинку на острові, який разом із широкими болотами становив безпечну фортецю. У XV столітті тут, на місці дерев'яного, стояв уже мурований замок, зведений Тенчинськими гербу Топір, а також дерев'яний костел і містечко. У ці часи поселення розвивалося досить динамічно, про що свідчить той факт, що у 1523 році Крилів називався містом. Крилівська волость пізніше як посаг увійшла до володінь Остророгів. Динамічний розвиток багатокультурного міста (суспільство складалося, головним чином, з поляків, євреїв та українців) затримали I і II Світові війни, що спричинили також значне зниження кількості населення (на початку XX століття у Крилові мешкало близько 3000 чоловік, а після II Світової війни його кількість впала до рівня 300, зараз тут мешкає близько 400 чоловік).

Крилів. Підземелля замку
Kryłów. Podziemia zamku

Atrakcje turystyczne:

- Ruiny zamku Ostrorogów („Zamczysko”),
- Neogotycka brama prowadząca do nieistniejącego obecnie dworu w Kryłowie wybudowanego w 1820 roku,
- Kościół rzymskokatolicki z XIX wieku z pięknymi sklepieniami, ołtarzem głównym oraz organami w stylu neogotyckim
- Figura Św. Jana Nepomucena oraz pozostałości Klasztoru Ojców Reformatorów z II połowy XVIII wieku,
- Zabytkowe cmentarze (rzymskokatolicki i żydowski) oraz liczne krzyże przydrożne

22 **Kolonia Kryłów (ukr. Колонія Крилів)** - miejscowość położona w Gminie Mircze na terenie powiatu hrubieszowskiego, w odległości 5 kilometrów od centrum Kryłowa. Główną atrakcją miejscowości jest kamienna figura Świętego Mikołaja (patrona trzody), a także sąsiadująca z nią kamienna figura wilka. Obok rzeźb tryska źródło, które uchodzi za uzdrawiające bezpłodność. W drugiej połowie XIX wieku miejsce zaliczano do najsławniejszych sanktuariów Chełmszczyzny, Zamojszczyzny oraz Wołynia. Obecnie przybywa tu co roku wielu pielgrzymów, wabionych cudownymi mocami uroczyska.

Kolonia Kryłów.
Figura Św. Mikołaja z rzeźbą wilka
Колонія Крилів.
Фігура св. Миколая зі скульптурою вовка

Dołhobyczów. Pałac Świeżawskich
Долгобичів. Палац Свежавських

23 **Dołhobyczów (ukr. Долгобичів)** - miejscowość znajdująca się u podnóża wzniesień Grzędy Sokalskiej nad rzeką Kryniczka, w pobliżu granicy z Ukrainą. Pierwsze wzmianki o miejscowości pojawiają się w roku 1430, gdy Mikołaj Kinik z ziemi płockiej otrzymał ją od książąt bełskich, a następnie w 1437 roku, gdy sprzedał ją kanclerzowi mazowieckiemu i staroście bełskiemu Mikołajowi Mnichowi. Od 1453 roku do końca XVI wieku Dołhobyczów należał do rodu Rogalów, zaś od początku XVIII wieku do II połowy XIX wieku do Rastawieckich. Do znanych osób z rodu Rastawieckich należeli: Ludwik, który w 1837 roku rozbudował miejscowy pałac wzniesiony w początkach XIX wieku oraz Edward – znany historyk sztuki, kolekcjoner i archeolog. Ostatnimi właścicielami majątku (do 1945 roku) byli Świeżawscy, którzy odkupili majątek od Mieczysława Epsteina w 1896 roku. W najbliższej przyszłości planuje się tutaj budowę przejścia granicznego Dołhobyczów - Uhrynów.

Atrakcje turystyczne:

- Murowana cerkiew w stylu neobizantyjskim p.w. Św. Szymona Słupnika z 1910 roku,
- Neogotycki, murowany z cegły, jednonawowy kościół p.w. Matki Bożej Częstochowskiej, który wybudowany został w latach 1911 - 1914 ze środków fundacji prof. Stefana Świeżawskiego (było to wotum wdzięczności Świeżawskich za udzielenie przez Stolicę Apostolską dyspensy od małżeńskiej przeszkody pokrewieństwa). Ciekawostką jest to, że ołtarze boczne i ławki pochodzą z kościołów, które po zmianie granic państwowych znalazły się poza terenem Polski
- Kamienna figura MB Niepokalanie Poczętej, wystawiona przez właścicieli dóbr w Dołhobyczowie w 1905 roku,
- Późnoklasykistyczny pałac z kompleksem zabudowań gospodarczych (spichlerz) z I połowy XIX wieku,
- Rezerwat „Suśle Wzgórza” (Chochłów) - utworzony celem zachowania kolonii susła perełkowanego

24 **Oszczów (ukr. Ощів)** - centralna wieś Gminy Dołhobyczów, położona nad rzeką Kryniczka (dopływ Bugu) w obrębie Grzędy Sokalskiej. Najstarsze wzmianki o miejscowości pochodzą z początków XV wieku. Pierwszymi znanymi właścicielami Oszczowa byli Trembińscy, którzy sprzedali go w 1782 roku Bartłomiejowi Malewskiemu. Najdłużej majątek ten znajdował się w rękach rodu Rulikowskich. Ostatnim właścicielem wsi był Władysław Kiełczewski. Prawdopodobnie przed rokiem 1790 Bartłomiej Malewski wybudował tu murowany, barokowy dwór, który został zniszczony podczas II wojny światowej. Obecnie (po przeprowadzeniu generalnego remontu) stanowi własność Ośrodka Pomocy Społecznej w Dołhobyczowie i mieści siedzibę Warsztatów Terapii Zajęciowej.

Oszczów. Figura Św. Jana Nepomucena
Ощів. Скульптура Св. Яна Непомуцького

Atrakcje turystyczne:

- Dwór Malewskiego z 1790 roku,
- Figura Św. Jana Nepomucena z 1776 roku

Atrakcje turystyczne w pobliżu szlaku:

A9 - Sulimów (drewniana cerkiew grecko - katolicka pod wezwaniem Św. Jana Ewangelisty z 1867 roku)

Chłopiatyn. Cerkiew p.w. Zesłania Ducha Świętego
Хлопятин. Церква Зіслання Святого Духа

25 **Chłopiatyn (ukr. Хлопятин)** - miejscowość w północno – zachodniej części Gminy Dołhobyczów, geograficznie zlokalizowana w obrębie Grzędy Sokalskiej, nad rzeką Wareżanką. Przed rokiem 1469 część wsi należała do Mikołaja z Łabowa, następnie Kazimierz Jagiellończyk nadał ją Marcinowi Ostrowskiemu. Kolejnymi właścicielami majątku byli Dominik Chłopiatyński oraz Małgorzata Siebieszowska. W 1567 roku Zofia Magiera wniosła Chłopiatyn w posagu rodowi Herbertów, zaś w końcowej fazie XVI wieku jego właścicielami byli Katarzyna i Stanisław Karapczewscy. W wieku XVII zarządzali nim Stanisław Komorowski oraz Jan Kazimierz Stecki – kolator miejscowej cerkwi, zaś pierwsze informacje o niej pochodzą już z 1531 roku. Na przełomie XIX/XX wieku właścicielami wsi byli Artymowicze.

Туристичні об'єкти:

- Руїни замку Остророгів („Замчисько”),
- Неоготична брама, що веде до неіснуючого зараз двору в Крилові, збудованого у 1820 році;
- Римо-католицький костел XIX століття з чудовими склепіннями, головним вітаром та органом у неоготичному стилі;
- Скульптура Святого Яна Непомуцького та залишки реформатського монастиря II половини XVIII століття.
- Давні цвинтарі (римо-католицький і єврейський) та численні придорожні хрести.

Колонія Крилів (пол. Kolonia Kryłów) - поселення у гміні Мірче на території Грубешівського повіту, за 5 кілометрів від центру Крилова. Головною принадою села є кам'яна скульптура Святого Миколая (захисника череди) та поруч із ним – кам'яна фігура вовка. Біля скульптур б'є джерельце, яке вважають чудодійним, що лікує безплідність. У другій половині XIX століття місце зараховували до найбільш славетних санктуаріїв Холмщини, Замоїщини та Волині. Зараз сюди щороку приїжджають прочани, приваблені чудодійною силою урочища.

Долгобичів (пол. Dołhobyczów) – населений пункт, розташований біля підніжжя узгір'їв Сокальської Гряді над річкою Криничка, поблизу кордону з Україною. Перші згадки про поселення з'являються у 1430 році, коли Миколай Кінік з полоцької землі одержав його від більських княжат, а потім у 1437 році, коли продав його мазовецькому канцлерові й белзькому старості Миколаю Мніхові. З 1453 року до кінця XVI століття Долгобичів належав роду Роголів, а з початку XVIII століття до II половини XIX століття був власністю Раствацьких. До відомих осіб з роду Раствацьких належали Людвік, який у 1837 році розбудував палац, зведений на початку XIX століття, та Едвард – відомий мистецтвознавець, колекціонер і археолог. Останніми власниками маєтку були (до 1945 року) Свежавські, які відкупили маєток у Мечислава Епштейна у 1896 році. У найближчому майбутньому тут планується будівництво кордонного переходу Долгобичів – Угринів.

Долгобичів. Костел Ченстоховської Божої Матері Dołhobyczów. Kościół p.w. Matki Bożej Częstochowskiej

Туристичні об'єкти:

- Мурована церква Святого Симона Стовпника 1910 року у неовізантійському стилі;
- Неоготичний, мурований з цегли, однозальний костел Матері Божої Ченстоховської, який збудували у 1911 - 1914 роках за кошти фундації проф. Стефана Свежанського (це був доказ вдячності Свежанських за надання Апостольською Столицею розгрішення від перешкоди укладення шлюбу між кровними родичами). Цікавим є те, що бічні олтарі та лавки походять з костелів, які після зміни кордонів опинилися поза межами Польщі;
- Кам'яна фігури Пресвятої Діви Марії, поставлена власниками маєтків у Долгобичеві у 1905 році;
- Пізньокласичний палац з комплексом господарських забудов (підвал) I половини XIX століття;
- Резерват „Ховрахові Узгір'я” (Хохолів) – створений з метою збереження колонії ховраха крапчастого.

Ощів (пол. Oszczów) - центральне село гміни Долгобичів, розташоване над річкою Криничкою (притока Бугу) на Сокальській Гряді. Найперші згадки по село відносяться до початку XV століття. Першими відомими власниками Ощева були Трембинські, які продали його у 1782 році Бартоломію Малевському. Найдовше маєток перебував у руках роду Руликовських. Останнім власником був Владислав Келчевський. Вірогідно, у 1790 році Бартоломій Малевський збудував тут мурований бароковий будинок, який було знищено під час II Світової війни. Зараз (після генерального ремонту) становить власність Осередку Суспільної Допомоги в Долгобичеві й містить Центр Трудової Терапії.

Ощів. Садиба Dwór w Oszczowie

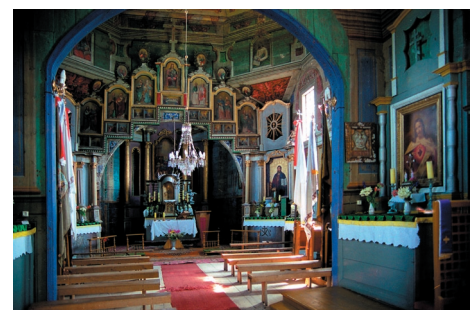
Туристичні об'єкти:

- Двір Малевського 1790 року;
- Скульптура Святого Яна Непомуцького 1776 року.

Туристичні об'єкти поблизу шляху:

A9 - Сулимів (дерев'яна греко-католицька церква Св. Яна Євангеліста 1867 року).

Хлоп'ятин (пол. Chłopiatyn) - населений пункт у північно-західній частині гміни Долгобичів, розташований на Сокальській Гряді над річкою Варяжанка. До 1469 року частина села належала Миколаєві з Лабова, потім Казимир Ягелончик надав його Мартиніві Островському. Потім власниками маєтку були Домінік Хлоп'ятинський та Малгожата Себешовська. У 1567 році Софія Магера принесла Хлоп'ятин у посагу родові Гербертів, а в кінці XVI століття його власниками були Катерина і Станіслав Карапчевські. У XVII столітті ним володіли Станіслав Коморовський та Ян Казимир Стецький – засновник місцевої церкви, але перші згадки про нього походять ще з 1531 року. На зламі XIX/XX століть власниками села були Артимовичі.

Хлоп'ятин. Інтер'єр церкви Chłopiatyn. Wnętrze cerkwi

Atrakcje turystyczne:

- Drewniana cerkiew z 1864 roku p.w. Zesłania Ducha Świętego

Atrakcje turystyczne w pobliżu szlaku:

A10 - Liski (drewniana cerkiew grecko-katolicka pod wezwaniem Św. Jana Chrzciciela z 1872 roku), A11 - Dłużniów (cerkiew grecko-katolicka pod wezwaniem Podniesienia Krzyża Świętego z 1882 roku - jedna z największych drewnianych cerkwi w Polsce), A12 - Myców (dawna cerkiew grecko-katolicka pod wezwaniem Św. Mikołaja z 1865 roku)

Budynin. Cerkiew p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP
Будинин. Церква Непорочного Зачаття

- 26** **Budynin (ukr. Будинин)** - miejscowość zlokalizowana w obrębie Grzędy Sokalskiej, w południowej części Gminy Ulhówek, leżącej w bezpośrednim sąsiedztwie granicy z Ukrainą. Pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z 1433 roku kiedy otrzymał ją w nadaniu Wyszel Rogala. Na przestrzeni wieków majątek często zmieniał właścicieli. Ostatecznie w latach międzywojennych stał się własnością Hersze Rejsa (Iwowskiego adwokata) i Nuchima Reissa.

Atrakcje turystyczne:

- Drewniana cerkiew z 1887 roku p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP, powstała w miejscu cerkwi istniejącej w roku 1774, • Zabytkowa dzwonnica, • Rzeźba Św. Floriana z XIX wieku

- 27** **Korczmín (ukr. Корчмин)** - miejscowość leżąca na terenie Gminy Ulhówek w powiecie tomaszowskim, w obrębie Grzędy Sokalskiej nad rzeką Rzeczyca. Właścicielem wsi w latach 1466 – 1473 był Mikołaj z Korczmina, zaś w roku 1572 jako zarządcę tutejszych dóbr wymienia się Melchiora Korczmińskiego. W roku 1658 w Korczminie zbudowano cerkiew p.w. Objawienia Chrystusa. Znajdowała się tu ikona Matki Bożej czczona w XVII-XVIII wieku jako cudowna (obecnie wywieziona do konserwacji). Na przycerkiewnym cmentarzu powstaje Centrum Dialogu Transgranicznego inspirowane przez proboszcza parafii grecko-katolickiej w Lublinie. Corocznie urządzone są tu ekumeniczne procesje z przejściem przez granicę na stronę ukraińską, modłami pod kapliczką oraz odnowieniem chrztu w nurcie pobliskiej rzeki Rzeczyca.

Korczmín. Cerkiew p.w. Objawienia Chrystusa
Корчмин. Церква Об'явлення Ісуса Христа

Atrakcje turystyczne:

- Drewniana cerkiew z 1658 roku p.w. Objawienia Chrystusa uznawana za najstarszą drewnianą świątynię na Lubelszczyźnie, • Święto Zaśnięcia NMP połączone z procesjami na stronę ukraińską

Dyniska Stare. Sosna Grottgera
Диниска Стари. Сосна Гротгера

- 28** **Dyniska Stare (ukr. Дениська Старе)** – wieś położona w zachodniej części Gminy Ulhówek, w granicach Grzędy Sokalskiej. Wymieniana jest w źródłach historycznych po raz pierwszy w 1449 roku, kiedy to jej właścicielem był Mikołaj Nos. Po skomplikowanych przemianach własnościowych mających miejsce w II połowie XIX wieku właścicielami majątku zostali Skolimowscy (1855). Jednym z bardziej znanych przedstawicieli rodu był Julian Skolimowski – oficer szwoleżerów i uczestnik powstania listopadowego. W Dyniskach Skolimowscy posiadali modrzewiowy dwór, park z altanami, alejami i stawem. Dwór był także ośrodkiem życia kulturalnego. W latach 50 - tych XIX wieku bywał tu Franciszek Liszt, zaś w 1886 roku u Skolimowskich przebywał z wizytą przez kilka miesięcy Artur Grottger oraz jego narzeczona Wanda Monné de la Tour. Ulubionym miejscem ich spotkań była stojąca pośród pól samotna sosna, nazywana obecnie „sosną Grottgera”. Z dawnych czasów pozostało jedynie kilka dziewiętnastowiecznych nagrobków na miejscowym cmentarzu i zrujnowana kapliczka Św. Jana Nepomucena, zbudowana przez Skolimowskich.

- 29** **Jarczów (ukr. Ярчів)** - miejscowość gminna położona w obrębie Grzędy Sokalskiej i Pobuża. Pierwsze informacje o miejscowości pochodzą z 1487 roku kiedy to jeszcze jako Konwica należała do parafii Uhnów. Od roku 1569 współwłaścicielem wsi był Andrzej Jarczowski. W 1750 roku właścicielem wsi został Maurycy Józef Kurdwanowski, rotmistrz królewski i starosta baranowski. W 1755 roku otrzymał on zezwolenie królewskie na lokację miasta Jarczów. W 1809 roku miasto nabył hrabia Józef O. Donel, zaś w II połowie XIX wieku trafił on w ręce rodziny Makomaskich. Miasto istniało do 1869/70 roku, kiedy to władze carskie odebrały mu prawa miejskie.

Atrakcje turystyczne:

- Modrzewiowa cerkiew unicka z 1755 roku p.w. Św. Mikołaja
- Symboliczny kopiec - pomnik Józefa Piłsudskiego
- Kapliczki przydrożne

Jarczów. Drewniana cerkiew unicka z ok. 1755 roku
Ярчів. Дерев'яна уніатська церква (1755)

Туристичні об'єкти:

- Дерев'яна церква Зіслання Святого Духа 1864 року.

Туристичні об'єкти поблизу шляху:

A10 - Лиски (дерев'яна греко-католицька церква Св. Іоанна Хрестителя 1872 року);

A11 - Длужнів (греко-католицька церква Воздвиження Святого Хреста 1882 року – одна з найбільших дерев'яних церков у Польщі);

A12 - Миців (давня греко-католицька церква Св. Миколая 1865 року).

Будинин (пол. Budyńin) – населений пункт, розташований на Сокальській Гряді, у південній частині гміни Ульхувек, яка лежить безпосередньо на кордоні з Україною. Перша згадка про поселення походить з 1433 року, коди її Вишель Рогала. Протягом віків маєток часто змінював своїх власників. У міжвоєнні роки він став власністю Герша Рейса (львівського адвоката), а потім Нухима Рейса.

Туристичні об'єкти:

- Дерев'яна церква Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії 1887 року, яка виникла на місці церкви 1774 року;
- Старовинна дзвіниця; • Різьба Св. Флоріана XIX століття.

Будинин. Інтер'єр церкви Budyńin. Wnętrze cerkwi

Корчмин. Процесія вірних католицького і греко-католицького обряду на українську сторону кордону до каплички біля чудотворного джерела Korczmin. Procesja wiernych obrządków katolickiego i grecko-katolickiego w ukraińską stronę granic do kapliczki nad świętym źródłem

Корчмин (пол. Korczmin) – село на території гміни Ульхувек у Томашівському повіті, розташоване на Сокальській Гряді над річкою Річиця. Власником села у 1466 – 1473 роках був Миколай з Корчмина, а в 1572 році володарем місцевого майна називають Мельхіора Корчминського. У 1658 році у Корчміні збудовано церкву Богоявлення. Знаходилася тут ікона Божої Матері, шанована у XVII-XVIII столітті як чудотворна (зараз вивезена для консервації). На прицерковному цвинтарі, з ініціативи пробоща греко-католицької церкви у Любліні, повстає Центр Транскордонного діалогу. Щороку тут відбуваються екуменічні процесії з переходом через кордон на український бік, молебнями під капличкою та відновленням хрещення у річці Річиця.

Туристичні об'єкти:

- Дерев'яна церква Богоявлення 1658 року, визнана за найстарішу дерев'яну святиню на Люблінщині;
- Свято Успія Пресвятої Богородиці, поєднане з процесіями з українського боку.

Диниска Старе (пол. Dyniska Stare) – село, розташоване у західній частині гміни Ульхувек, на Сокальській Гряді. Назване у пам'ятках історії в 1449 році, коли її власником був Микула Нос. Після складних змін власників, які відбулися у середині XIX століття володарями маєтку стали Сколімовські (1855). Одним з найвідоміших представників роду був Юліан Сколімовський – офіцер легкої кавалерії й учасник листопадового повстання. У Динисках Сколімовським належав модриновий будинок, парк з альтанками, алеями і ставом. Двір був також осередком культурного життя. У 50 – тих роках XIX століття тут бував Ференц Ліст, а у 1886 році у Сколімовських кілька місяців перебував з візитом Артур Гротґер зі своєю нареченою Вандою Моне де ля Тур. Улюбленим місцем їхніх зустрічей була самотня сосна посеред полів, яку зараз називають „сосна Гротґера”. З давніх часів залишилося лише кілька нагробків дев'ятнадцятого століття та зруйнована капличка Св. Яна Непомуцького, побудована Сколімовськими

Диниска Старе. Капличка св. Марії Магдалени (XIX ст.) Dyniska Stare. Kapliczka Św. Marii Magdaleny z XIX wieku

Ярчів (пол. Jarčów) – центр гміни, розташований на Сокальській Гряді і Побужжя. Перші згадки походять з 1487 року, коли поселення як Конвиця належало до парафії Угнів. З року 1569 співвласником села був Андрей Ярчевський. У 1750 році власником став Маврицій Юзеф Курдвановський, королівський ротмістр і Барановський староста. У 1755 році він отримав королівський дозвіл на закладення міста Ярчів. У 1809 році місто купив граф Юзеф О. Донел, однак у II половині XIX століття воно потрапило у руки родини Макомаських. Місто існувало до 1869/70 року, коли царська влада позбавила його міських прав.

Туристичні об'єкти:

- Модринова уніатська церква Св. Миколая 1755 року;
- Символічна могила – пам'ятник Юзефу Пілсудському;
- Придорожні каплички.

Інтер'єр церкви у Ярчеві Wnętrze cerkwi w Jarczowie

30 Korhynie (ukr. Коргині) – niewielka miejscowość w województwie lubelskim, położona w powiecie tomaszowskim, w granicach Gminy Jarczów. Geograficznie zlokalizowana nad rzeką Sołokiją, w obrębie Grzędy Sokalskiej. Pierwsze wzmianki o miejscowości pojawiają się w 1388 roku, kiedy to nadano ją wraz z innymi okolicznymi wsiami Pawłowi Radzanowskiemu. W kolejnym stuleciu właścicielem majątku był ród Jarczowskich, zaś w XVII wieku zarządzał dobrami Samuel Lipski (sędzia bełski). Po przemianach własnościowych mających miejsce w XVIII i XIX wieku, ostatnim właścicielem wsi (do roku 1939) był Kazimierz Ligowski.

Atrakcje turystyczne:

- Drewniany dwór z 1900 roku o konstrukcji zrębowej, przykryty dwuspadowym dachem (budynek gruntownie przebudowano w roku 1929), • Rezerwat przyrody Korhynie

Zalew Leliska
Затока Лелішка

31 Łaszczówka (ukr. Лащівка) – miejscowość nad rzeką Sołokija w Gminie Tomaszów Lubelski. Pierwsze wzmianki o miejscowości pochodzą z 1609 roku, kiedy to Florian Łaszcz Nieledewski założył na miejscowych gruntach miasto Nowy Łaszczów. Pod koniec wieku XVII istniał tu również drewniany kościół i dwie cerkwie co niewątpliwie świadczyło o wielokulturowym charakterze miejscowości. Na przestrzeni XVII, XVIII, XIX i XX wieku właścicielami byli: ród Łaszczów, Andrzej Maksymilian Fredro, Andrzej Radecki, Maurycy Kurdwanowski i jego rodzina, ród Hulewiczów oraz rodzina Kiwerskich.

Łaszczówka. Rezerwat „Piekiełko”
Лащівка. Заповідник «Пекелко»

Atrakcje turystyczne:

- Rezerwat geologiczny „Piekiełko”. Jest to rezerwat ścisły przyrody nieożywionej, który utworzono w 1962 roku na powierzchni 1,24 ha. Zgodnie z Zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego ochroną objęto tu 68 głazów - są to piaskowce krzemionkowe (piaskowiec batiatycki) częściowo ukryte w ziemi. Największe z nich mają około 10 m obwodu. • Zbiorowa mogiła z czasów I wojny światowej (w miejscowości Kolonia Łaszczówka)

Cerkiew p.w. Św. Mikołaja
Церква св. Миколая

32 Tomaszów Lubelski (ukr. Томашів Люблінський) – miasto w województwie lubelskim położone nad rzeką Sołokiją w obrębie Roztocza. Jednocześnie istotny węzeł dróg wojewódzkich Nr 850 oraz 853, a także drogi krajowej Nr 17 relacji Warszawa – Lwów. Początki miejscowości sięgają pierwszych lat XVII wieku, kiedy to z inicjatywy kanclerza wielkiego koronnego Jana Zamoyskiego powstała nad rzeką Sołokiją osada zwana – od herbu Zamoyskich – Jelitowem. W 1613 została przemianowana na Tomaszów. Jej dalszemu rozwojowi sprzyjało korzystne położenie na szlaku handlowym łączącym centrum kraju z południowo - wschodnimi kresami. W 1621 roku osada uzyskała od Tomasza Zamoyskiego prawa miejskie, co zostało zatwierdzone przez króla Zygmunta III Wazę, który nadał też miastu ważny wówczas przywilej umożliwiający składowanie soli. W II połowie XVIII wieku, w wyniku rozbiorów Tomaszów znalazł się pod jurysdykcją austriacką. Miasto zostało w dużej mierze zniszczone na skutek pożaru, który wybuchł tu w 1775 roku. Obecnie Tomaszów Lubelski jest prężnym ośrodkiem przemysłowo - usługowym, staje się również ważnym centrum turystycznym za sprawą występujących tu cennych zabytków i pamiątek kultury oraz walorów środowiskowych obejmujących:

- Modrzewiowy kościół parafialny p.w. Zwiastowania NMP z 1627 roku (przebudowany w roku 1727) - jest to jeden z najcenniejszych zabytków budownictwa drewnianego w Polsce. W ołtarzu umieszczony jest cudowny obraz Matki Bożej Szkaplerznej • Zrębowa dzwonnica z przełomu XVIII i XIX wieku,
- Cerkiew prawosławna p.w. Św. Mikołaja z 1890 roku • Utrzymany w rosyjskim stylu budynek herbaciarni z 1895 roku • Plebania z połowy XIX wieku • Muzeum Regionalne im. Janusza Petera

Drewniany kościół p.w. Najświętszej Marii Panny
Дерев'яний костел Пречистої Діви Марії

Bełżec. Krzyż na dawnej granicy zaborów
Белжець. Хрест на кордоні колишньої території під чужим пануванням

33 Bełżec – krzyż na dawnej granicy zaborów (Gmina Bełżec). Na zakończenie szlaku przy drodze krajowej Nr 17 wartym zobaczenia jest zabytkowy krzyż upamiętniający istniejącą w latach 1815 – 1914 granicę Kongresówki i Galicji (zaborów rosyjskiego i austriackiego).

Pejzaż Gminy Bełżec
Пейзаж гміни Белжець

Коргині (пол. Korhynie) – невелике поселення у Люблінському воєводстві, розташована у Томашівському повіті, у межах гміни Ярчів над річкою Солокією на Сокальській Гряді. Перші згадки про поселення відносяться до 1388 року, коли разом з навколишніми селами його віддано Павлові Радзановському. У наступному столітті володарем маєтку був рід Ярчевських, а в XVII столітті майно перейшло до Самійла Липського (белзького судді). Після зміни власників у XVIII і XIX століттях останнім володарем села (до 1939 року) був Казимир Ліговський.

Туристичні об'єкти:

- Дерев'яний двірський будинок 1900 року, зрубової конструкції, прикритої двосхилим дахом (будинок ґрунтовно перебудовано у 1929 році);
- Резерват природи Коргині.

Коргині. Резерват природи Korhynie. Rezerwat przyrody

Лашівка (пол. Łaszczówka) – населений пункт над рікою Солокією у гміні Томашів Люблінський. Перші згадки про поселення походять з 1609 року, коли Флоріан Лаш Неледевський заклав тут місто Новий Лашів. Під кінець XVII століття тут був також дерев'яний костел і дві церкви що, безперечно говорить про багатокультурний характер поселення. Протягом XVII, XVIII, XIX і XX століття власниками були: рід Лашів, Андрей Максиміліан Фредро, Андрей Радецький, Маврицій Курдвановський і його родина, рід Гулевичів, а також родина Ківерських.

Туристичні об'єкти:

- Геологічний заповідник „Пекелко”. Це заповідник неживої природи, утворений у 1962 році на площі 1,24 га. Згідно з Указом Міністра лісництва і деревної промисловості охороною тут охоплено 68 скель – це кременисті піщаники (піщаник батятицький) частково захищені в землі. Найбільші з них сягають 10 метрів в об'ємі. • Братська могила часів I Світової війни (у Колонії Лашівка).

Томашів Люблінський. Фігура св. Теклі Tomaszów Lubelski. Figura Św. Tekli

Томашів Люблінський (пол. Tomaszów Lubelski) – місто у Люблінському воєводстві, розташоване над річкою Солокією в Розточчі. Це вузол воєводських доріг № 850 та 853 і національної дороги №17 сполучення Варшава – Львів. Історія міста сягає початку XVII століття, коли з ініціативи великого коронного канцлера Яна Замойського над рікою Солокією виникло поселення, назване – від гербу Замойських - Єлітовим. У 1613 році перейменовано на Томашів. Розвиткові міста сприяло вигідне розташування на торговельному шляху, який сполучав центр країни з південно-східними її околицями. У 1621 році поселення одержало від Томаша Замойського міське право, що затвердив король Зигмунт III Ваза, який наділив тоді місто важливим привілеєм – мати склади солі. У другій половині XVIII століття, після розподілу Польщі, Томашів опинився під австрійською юрисдикцією. Місто зазнало значної шкоди внаслідок пожежі в 1775 році. Зараз Томашів Люблінський є потужним промислово-послуговим осередком, а також стає важливим туристичним центром, оскільки тут знаходяться цінні пам'ятки історії і культури, а також цікаві об'єкти регіональної культури:

Томашів Люблінський. Чайна Tomaszów Lubelski. Herbaciarnia („czajnia”)

- Модриновий парафіяльний костел Благовіщення Пресвятої Богородиці 1627 року (перебудований у 1727 році) – це одна з найцінніших пам'яток дерев'яного будівництва в Польщі. На вівтарі чудотворна ікона Божої Матері;
- Зрубова дзвіниця з часів на зломі XVIII і XIX століть;
- Православна церква Св. Миколая 1890 року;
- Витриманий у російському стилі будинок чайної 1895 року;
- Плебанія II половини XIX століття;
- Регіональний музей імені Януша Петера.

Белжець (пол. Bełżec) – хрест на колишньому державному кордоні (гміна Белжець). У кінці шляху біля національної дороги № 17 варто побачити пам'ятку історії – хрест, який вказує на місце існуючого в 1815 – 1914 роках кордону Конгресувки і Галичини (захоплення російського і австрійського).

Белжець. Меморіальна дошка біля хреста на кордоні колишньої території під чужим пануванням Bełżec. Tablica pamiątkowa przy krzyżu na dawnej granicy zaborów

Dane teleadresowe podmiotów zainteresowanych współpracą transgraniczną

Ambasada Ukrainy
w Rzeczypospolitej Polskiej
00-580 Warszawa, al. Szucha 7
tel. (048) 22 622 47 97
fax. (48) 22 629 81 03
www.mfa.gov.ua/poland
e - mail: emb_pl@mfa.gov.ua

Departament Promocji,
Turystyki i Współpracy Zagranicznej
Urzędu Marszałkowskiego
Województwa Lubelskiego
20-072 Lublin, ul. Lubomelska 1-3
tel. +48 81 441 6 7 89
fax. +48 81 44 16 790
e - mail: zip@lubelskie.pl
www.lubelskie.pl

Polska Organizacja Turystyczna
00-613 Warszawa, ul. Chałubińskiego 8
tel. +48 22 536 70 70
e - mail: pot@pot.gov.pl
www.pot.gov.pl

Instytut Turystyki
02-511 Warszawa, ul. Merliniego 9a
tel. +48 22 844 63 47
fax. +48 22 844 12 63
e - mail: it@intur.com.pl
www.intur.com.pl

Polska Agencja Rozwoju Turystyki S.A.
00-193 Warszawa, ul. Stawki 2
tel. +48 22 860 67 79
fax. +48 22 860 67 82
e-mail: part@part.com.pl
www.part.com.pl

Lubelska Regionalna Organizacja
Turystyczna
20-029 Lublin, ul. M.C.Skłodowskiej 5
tel/fax. +48 81 532 14 48
e-mail: info@lrot.pl
www.lrot.pl

Regionalna Izba Turystyki
20-076 Lublin
ul. Krakowskie Przedmieście 72
tel. +48 81 532 12 45
e - mail: info@rig.lublin.pl
www.rig.lublin.pl/rit.htm

Lokalna Organizacja Turystyczna -
Zamość i Roztocze
22-400 Zamość, ul. Rynek Wielki 4
tel. +48 84 638 58 06
fax. +48 84 638 58 06
e - mail: info@roztocze.org
www.roztocze.org

Zamojski Ośrodek Informacji Turystycznej
22-400 Zamość, ul. Rynek Wielki 13
tel. +48 84 639 22 92
fax. +48 84 627 08 13
e - mail: zoi@osir.zamosc.pl
www.zamosc.pl

Polskie Towarzystwo Turystyczne -
Krajoznawcze Oddział w Zamościu
22-400 Zamość, ul. Staszica 31
tel. +48 84 639 31 43
fax. +48 84 638 56 87
e - mail: pttk.zamosc@neostrada.pl
www.zamosc.pttk.pl

Muzeum Zamojskie w Zamościu
22-400 Zamość
ul. Ormiańska 30
tel. +48 84 638 64 94
fax. +48 84 638 42 02
e - mail: biuro@muzeum-zamojskie.pl
www.muzeum-zamojskie.pl

Muzeum im. Ks. Stanisława Staszica
22-500 Hrubieszów, ul. 3 Maja 11
tel. +48 84 696 27 83
e-mail: muzeum-hrubieszow@wp.pl
www.muzeum.hrubieszow.info

Ośrodek Edukacyjno - Muzealny RPN
22-470 Zwierzyniec, ul. Płażowa 3
ul. Zamojska 2
tel./fax: +48 84 687 22 86
e-mail: oemrpn@roztoczanski.pn.pl
www.roztoczanski.pn.pl

Muzeum Regionalne im. dr. Janusza
Petersa
22-600 Tomaszów Lubelski
ul. Zamojska 2
tel./fax +48 84 664 37 20
e - mail muzeum3@goo2.pl

Muzeum-Miejsce Pamięci w Bełżcu
Oddział Państwowego Muzeum na
Majdanku
22-670 Bełżec, ul. Ofiar Obozu 4
tel. +48 84 665 25 10
fax. +48 84 665 25 11
e - mail: muzeum@belzec.org.pl
www.belzec.org.pl

Muzeum drzew skamieniałych w
Siedliskach
22-680 Lubycza Królewska
Siedliska
www.siedliska.com.pl

Regionalna Izba Gospodarcza w Lublinie
20-079 Lublin, ul. Dolna 3-go Maja 8/9
tel. +48 81 532 12 45
fax. +48 81 532 16 88
e - mail: info@rig.lublin.pl
www.rig.lublin.pl

Polsko - Ukraińska Izba Gospodarcza
ul.Trębacka 4, 00-074 Warszawa
tel. +48 22 630 9 7 15
fax. +48 22 630 97 93
e-mail: puig@puizba.pl
www.puizba.pl

Towarzystwo Gospodarcze
„Polska-Ukraina”
93 - 575 Łódź, ul. Rembielińskiego 16/18
tel./ fax + 48 42 661 14 55
e - mail : andros@polska-ukraina.pl
www.polska-ukraina.pl

Biuro Turystyczne „Quand”
22-600 Tomaszów Lubelski
ul. Zamojska 2
tel. +48 84 665 89 90
fax. +48 84 664 20 64
e - mail: quand@quand.com.pl
www.quand.com.pl

Biuro Usług Turystycznych “ INTUR”
22-400 Zamość, ul. Ormiańska 3
tel. +48 84 638 52 23
e-mail: intur.zam@2.com.pl
www.inturi.republika.pl

Ukraińsko-Polski Magazyn Internetowy
e - mail: info@ukraine-poland.com
www.ukraine-poland.com

Powiat Hrubieszów
22 - 500 Hrubieszów
ul. mjr H. Dobrzańskiego „Hubala” 1
tel: +48 84 696 50 68
fax. +48 84 696 38 56
e-mail: starostwo@hrubieszow.pl
www.starostwo.hrubieszow.pl

Powiat Tomaszów Lubelski
22-600 Tomaszów Lubelski
ul. Lwowska 68
tel. +48 84 664 35 35
fax. +48 84 664 41 11
e -mail:
starostwo@powiat-tomaszowski.com.pl
www.powiat-tomaszowski.com.pl

Gmina Bełżec
22-670 Bełżec, ul. Lwowska 5
tel. +48 84 665 24 45, 665 21 82
fax. +48 84 665 23 37
e - mail: gmina@belzec.pl
www.belzec.pl

Gmina Dołhobyczów
22-540 Dołhobyczów, ul. Spółdzielcza 2a
tel. +48 84 653 25 24
fax. +48 084 653 25 24
e - mail: ok@dolhobyczow.pl www.
dolhobyczow.pl

Gmina Horodło
22 - 523 Horodło , ul. Jurydyka 1
tel. +48 84 651 5 4 47
fax. +48 84 65 1 5 4 43
e - mail: ug@horodlo.pl
www.horodlo.pl

Gmina Hrubieszów
22-500 Hrubieszów
ul. Bolesława Prusa 8
tel. +48 84 696 26 81
fax. +48 84 696 27 94
e - mail:
sekretariat@hrubieszow-gmina.pl
www.hrubieszow-gmina.pl

Gmina Jarczów
22-664 Jarczów, ul. 3 Maja 24
tel. +48 84 663 45 19; 663 45 27
fax. +48 84 663 45 06
e - mail: jarczow_g_s@woi.lublin.pl
www.gmina-jarczow.pl

Gmina Lubycza Królewska
22-680 Lubycza Królewska
ul. Kolejowa 1
tel. +48 84661 70 02
fax. +48 84661 74 12
e - mail: gmina@lubycza.pl
www.lubycza.pl

Gmina Mircze
22-530 Mircze. ul. Kryłowska 20
tel. +48 84 651 90 04, 651 90 15
fax. +48 84 651 90 38
e - mail: gmina@mircze.pl
www.mircze.pl

Gmina Tomaszów Lubelski
22-600 Tomaszów Lubelski
ul 29-go Listopada 9
tel. +48 84664 30 85
fax. +48 84664 38 73
e - mail:
sekretariat@tomaszowlubelski.pl
www.tomaszowlubelski.pl

Gmina Ulhówek
22-678 Ulhówek
tel. +48 84 661 60 04
fax. +48 84 661 60 44
e-mail: ulhow_g_s@woi.lublin.pl
www.ulhowek.woi.lublin.pl

Gmina Werbkowice
22-550 Werbkowice, ul. Zamojska 1
tel. +48 84 657 20 05
fax. +48 84657 20 80
e - mail: werbkowice_g_s@woi.lublin.pl
www.gmina.werbkowice.pl

Hotel Restauracja „Pałacowa”
37-610 Naroń, ul. Parkowa 2
tel. +48 16 631 92 23
fax. +48 16 631 92 24
e - mail: info@palacowa.com.pl
www.palacowa.com.pl

Hotel Restauracja „Szałas”
22-500 Hrubieszów, ul. Piłsudskiego 133
tel. +48 84 697 06 80
www.szalas.hrubieszow.info

Zajazd „Elf”
22-500 Hrubieszów, ul. Zamojska 12
tel.: +48 84 696 50 12
fax: +48 84 696 50 12

Hotel „Laureat”
22-600 Tomaszów Lubelski
ul. Lwowska 32
tel. +48 84 664 30 64
e - mail: hotel@lauerat.one.pl
www.laureat.one.pl

Hotel “Sportowy”
22-600 Tomaszów Lubelski a
Al. Sportowa 8
tel. +48 84 665 93 50

Karczma “Potoki”
22-600 Tomaszów Lubelski
ul. Rolnicza 18
tel./fax +48 84 664 39 67
e - mail: potoki@drozdzziel.pl
www.drozdzziel.pl

Zajazd “U Antka”
22-600 Tomaszów Lubelski
Kolonia Łaszczówka
tel. / fax +48 84 665 09 71
www.zajazduantka.pl

Zajazd “Arkadia”
22-600 Tomaszów Lubelski
Łaszczówka 79
tel. +48 84 665 79 30
www.roztocze.com/arkadia/

Zajazd „Honorata”
22-600 Tomaszów Lubelski,
Kol. Łaszczówka,
tel. +48 84 665 09 94

Motel „MAR-POL”
22-600 Kolonia Łaszczówka
tel. +48 69 2 066 942

Адреси і телефони суб'єктів, зацікавлених транскордонною співпрацею

Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej
Wydział Promocji Handlu i Inwestycji
Ukraina 01034 Kijów, ul. Wołodomyrska 45
tel. (044) 279 12 98 lub 279 45 37
fax. (044) 278 11 40
www.kiev.trade.gov.pl
e - mail: kiev@trade.gov.pl

Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej
Wydział Ekonomiczny
Ukraina 01034 Kijów
ul. Jarosławiw Wał 12
tel. (044) 230 07 00
fax. (044) 270 63 36
e - mail: ambasada@polska.com.ua

Izba Handlowo – przemysłowa Ukrainy
04-601 Kijów-25
ul. Welyka Żytomyrska 33
tel.:(+380 44) 2122911
fax: (+380 44) 2123353

Iwano-Frankowska Izba Handlowo-
Przemysłowa
248000 Iwano-Frankowsk,
ul. Niezależności 3
tel./fax: (+380 342) 552791
e - mail: iftpp@il.if.ua

Kijowska Izba Handlowo -Przemysłowa
01054 Kijów,
ul. Bohdana Chmelnyckiego 55
tel. (+380 44) 2468301
fax: (+380 44) 2469966
e - mail: suakcci@ccikiev.ua
www.kiev-chamber.org.ua

Lwowska Izba Handlowo-Przemysłowa
79011 Lwów, ul. Stryjski Park 14
tel.: (+380 322) 764611
fax: (+380 322) 767972; 764611
e - mail: lcci@lccid.lviv.ua
www.lcci.com.ua

Історико-культурний заповідник :
„Стародавній Володимир”
44700 м.Володимир-Волинський вул.
Драгоманова
тел.: 03342-3-89-89

Львівський молодіжний центр праці
Вороного Миколи вул. 3, Львів,
Львівська обл. 79005
тел.: (0322) 255734

Музей „Людина.Земля .Всесвіт”
Фундація Анатолія Покотюка

Рада з туризму Карпатського регіону
вул. Грушевського, 21, м. Івано-
Франківськ
тел.: (0342) 55-18-56
e - mail: ctb@trade.gov.if.ua

«Бойківщина»,історико-етнографічний
музей
пл. А. Чайковського, 4, м. Самбір,
Львівська обл., 81400
тел.: (03236) 6-01-94

Львівська обласна молодіжна хостел-
організація
79005 м.Львів вул.Вороного,3
тел.: 0322-2-25-57-34

«Львів-Інтуртранс»,туристична агенція
вул. Г. Кузнецова, 2/4, м. Львів, 79041
тел.: (032) 297-62-10
факс: (032) 297-11-68
e - mail: intur@mail.lviv.ua
www.lviv-inturtrans.com

«Пілігрим»,туристична агенція
вул. Коперніка, 24/3, м. Львів, 79000
тел.: (0322) 97-18-99, 97-05-51, 97-05-52
факс: (0322) 97-15-79
e - mail: welcome@piligrim.lviv.net
www.piligrim.lviv.net

«Еліта-Бізнес-Тур»,туристична агенція,
ТзОВ
вул. Лесі Українки, 1, м. Львів, 79008
тел.: (0322) 97-11-30
факс: (0322) 97-06-00
e - mail: elita@elita.lviv.net
www.elita.lviv.net

«Петбо»,туристична агенція
пл. Липнева, 2, м. Львів, 79018
тел.: (032) 237-94-31
факс: (032) 297-66-52
e - mail: petbo@utel.net.ua
www.petbo.lv.ukrtel.net

«Ера-Світ»,туристична агенція
вул. Братів Рогатинців, 43, офіс 1А, м.
Львів, 79008
тел.: (032) 296-70-06
факс: (032) 296-63-89
e - mail: erasvit@mail.lviv.ua

Кафе „Мисливець” с.Карів
Сокальського району Львівської області.

«Леотур»,туристична агенція
вул. Вірменська, 8, м. Львів, 79008
тел.: (0322) 97-01-18, 72-95-79
факс: (0322) 97-04-24
e - mail: leotour@utel.net.ua
www.leotour.lviv.ua

«Експрес-Тур»,туристична агенція
вул. Ак. Гнатюка, 16, м. Львів, 79007
тел.: (0322) 97-05-26 (27,28)
факс: (0322) 97-05-26, 97-05-28
e - mail: info@expresstour.com.ua
www.expresstour.com.ua

«Львів-Супутник»,готель, туристична
агенція
вул. Княгині Ольги, 116, м. Львів, 79060
тел.: (0322) 64-58-22
факс: (0322) 64-15-23
e - mail: suputnyk@mail.lviv.
ua,malex@mail.lviv.ua
www.suputnyk.com

«Львів-Турист»,готель, ЗАТ по туризму
та екскурсіях
вул. Коновальця, 103, м. Львів, 79057
тел.: (0322) 37-06-27
факс: (0322) 37-50-32
e - mail: lvivtourist@litech.lviv.ua

«Мандри»,туристична агенція, ТзОВ
пл. Ринок, 44, м. Львів, 79008
тел.: (0322) 97-56-46,
факс: (0322) 97-16-61
e - mail: mandry@gal.ukrpack.net
www.mandry-travel.lviv.ua

Кафе- готель „Лисичка”
с.Велике Сокальського району
Львівської області

Державний історико – культурний
заповідник
80060 Львівська обл. Сокальський р-н
м.Белз вул.Савенка, 1
тел.: (0325) 75-41-57, (0325) 75-41-17
e-mail: belz@online.ua

Белзька міська рада
80060 Львівська обл. Сокальський р-н
м.Белз вул.Савенка, 1
тел.: (0325) 75-42-30, (0325) 75-43-65

Folder powstał w ramach projektu współfinansowanego
z Programu Polskiej Pomocy Zagranicznej
Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP w 2008 roku
(umowa dotacji Nr 1401/2008/SAM/11)

Opracowanie:

Firma Szkoleniowa Agnieszka Wiśniewska – Woźniak
(Piotr Cieślak, Marek Marcola, Aneta Pastuszka, Adolf Wituch),
Urząd Gminy Bełżec (Jolanta Miller),
Muzeum Zamojskie w Zamościu
(Jerzy Kuśnierz, Andrzej Urbański)

Skład:

Marek Piotrowski

Materiały i informacje źródłowe:

Urząd Gminy Bełżec
Urząd Miasta Bełż
Józef Niedźwiedz
(Leksykon historyczny miejscowości
dawnego województwa zamojskiego)

Zdjęcia:

Urząd Gminy Bełżec
Urząd Miasta Bełż
Muzeum Zamojskie w Zamościu
Zespół Parków Krajobrazowych Roztocza z/s w Zamościu
Urząd Gminy Dołhobyczów
Urząd Gminy Horodło
Urząd Gminy Hrubieszów (Jacek Fuchs)
Urząd Gminy Jarczów
Urząd Gminy Lubycza Królewska
Urząd Gminy Mircze
Serwis internetowy stock.xchng

Tłumaczenie:

Agnieszka Dudek-Szumigaj

Publikacja wyraża wyłącznie poglądy autorów i nie może być
utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem MSZ

Gmina Bełżec
ISBN: 978-83-927433-4-7
2008 PL

